

POUK V GLUHONEMNICAH.

POROČA ANT. ARKO.

ledi o gluhtonemih segajo dokaj daleč v preteklost. Človeštvo je smatralo kedaj gluhtoneme za nesrečnike, ki so od Boga namenoma kaznovani. Bili so te vrste ljudi brez vseh človeških pravic — zaničevani v vsakem oziru.

Tudi v prvih časih krščanstva se jim ni boljše godilo. Veljaki, ki so bili v tedanjih časih v mnogih ozirih merodajni, so kar naravnost trdili, da bi bilo pregrešno učiti gluhtonemega. Ravnalo bi se s tem proti božji naredbi.

Ljubezen do bližnjega je odstranila te nazore. Ljubezen do lastnih otrok v boljših rodbinah je hotela, da se poskusi s poučevanjem odstraniti ta nedostatek. — Tako je učil govoriti Pedro de Ponce v prvi polovici 16. stoletja dva brata in sestro iz neke višje rodbine na Španskem. Ti učenci so se učili poleg materinega jezika tudi latinsko, grško, fiziko in astronomijo.

V 18. stoletju je zaslovel po pouku gluhtonemih zdravnik Ivan Konrad Amman, po rodu Nемеc iz Švice. Preselil se je v Amsterdam in učil gluhtoneme z uspehi.

Nevenljiv spomin je pa zapustil Charles Mihel de l' Eppee v Parizu na Francoskem. Kot premožen duhovnik je sezidal na lastne stroške zavod za gluhtoneme in ga tudi vzdrževal do smrti, ki ga je dohitela l. 1789. Poučeval je v telokretu. Dal je vsakemu pojmu posebno znamenje. Ta glavna znamenja so spremljali zopet dodatki v znamenjih, ki so soglašali s končnicami samostalnikov, glagolov in pridevnikov. Njegova metoda pouka se imenuje francoska metoda. Charles Mihel de l' Eppee je imel glede na svoje metode tekmeca v osebi učitelja Samuela Heinicke, ki je spodbijal francosko metodo do skrajnosti. Zmagal je, kajti njegova, takozvana nemška metoda, ki dovoljuje pouk gluhtonemih le v glasovnem jeziku, gospoduje po vseh gluhtonemnicah, ki jih prištevajo modernim.

Namen sledečih vrstic bi bil tedaj podati v kratkih potezah karakteristiko, v čem da ta metoda obstoji.

* * *

Med gluhoemnim in polnočutnim učencem je za časa vstopa v prvi razred velikanski razloček in sicer mnogokrat glede na telesni, vselej pa še posebno glede na duševni razvoj. Če nadaljuje učitelj polnočutnih delo, ki ga je v normalnih razmerah pričela in že mnogo dosegla domača vzgoja, nastavi učitelj gluhoemnih svoje delo tam, kjer so domači vzgojitelji brez uspeha ostali, kjer je celo narava odrekla svojo pomoč. Najbrže sta polnočutni, kakor tudi gluhoemni takoj od spočetka nastopila gladko pot v življenje. Prvemu je bilo dano, da so se mu do šolske dolžnosti razvile duševne moči, kakor je sploh pričakovati, tega je obiskala pri razvoju bolezen, odtod več ali manj medla njegova zunanost sama na sebi in kot odsev še spavajočega duševnega stanja. Po bolezni, ki je imela svoj sedež še v prvi detinski dobi le v ušesu in ga po vseh sestojnih uničila, je mogoče, da so bila načeta tudi govorila — cejo živčevje. Tak otrok seveda ni za vsprejem v gluhoemnico. Pogoji, da se zamore gluhoemni učiti govoriti, so tedaj duševna normalnost in popolna govorila, kakršna imamo polnočutni.

Mati uči govoriti svoje dete v mehkiem naročji ob ljubkovanju. Tudi učitelj gluhoemnih prične svoje delo s kakršnokoli igro. Pri igri se vname ljubezen med učiteljem in učenci; ona izbriše vtis, ki ga napravi učitelj kot tuj človek na nove učence; ljubezen je pa tudi krepčilo, ki jači učenca kakor učitelja, da ne omagata na težavni poti. Pred vsem se imajo učenci navaditi na ubogljivost. V to ukaže učitelj učencu, naj prinese gobo, kredo, naj odpre, zapre duri itd. Kadar kažejo učenci, da jim je veselje učitelja ubogati, napravi se nadaljni korak k telovadbi. Vaje bi obsegale vzdigovanje rok pred se, kvišku, pripogibanje trupa. Pri vsem tem je gledati na to, da učitelja učenci do pičice natanko posnemajo. Njihovo oko se ima tako izbistriti, da spoznajo vsako najmanjšo namenoma storjeno spremembo na učiteljevem obrazu. To se doseže s telovadbo glave in oči, kakor glavo obračati na levo in desno, obračati oči na levo in desno, odpirati trepalnice in zapirati. Za oddihljeje kaže učitelj mladini knjigo s podobami, katere predstavljajo ljudi pri raznih opravilih, različne predmete iz narave, razne živali in razna orodja.

Delo postala resneje. Človeška govorila obstoje iz treh glavnih organov. Pljuča nam dovajajo zrak za življenje potreben, ga pa tudi odvajajo. Glasilki v grlu ovirata pri govorjenju prost odhod zraka in kot taki se začneta tresti, na kar postane glas. Ustna duplina daje nastalemu glasu razno obliko. Vsi ti organi so dosedaj gluhoemnemu služili tako, kakor nam polnočutnim, samo za govorjenje ne; v zadnjem oziru so takorekoč zamrli. Zato jih je treba sposobne napraviti.

Učitelj da učencem skupno opravilo; sprva se vadijo pisati elemente za prvo črko. Ker sede ob periferiji eliptične okrogline, je napravljen za učitelja sedež nekoliko ven iz središča tako, da ga vidijo vsi učenci v obraz. S tega prostora dobijo gojenci s topotom noge znamenje, da imajo vstati, kakor da bi se že prej označene telovadne vaje nadaljevale. Vsi vstanejo in pozorno čakajo, kaj jim bo učitelj velel. Ta jim pokaže zmerno odpiranje in zapiranje ustnic. Ko so skupno posneli vajo z usticami, nadaljujejo s pisanjem, posamezno pa prihajajo k učitelju, koji vadi ž njimi oziroma odstranjuje nastale napake. Slične vaje slede, kakor polnjenje ustne dupline z zrakom, prikrojevanje ustnic kakor za **u**, širiti ustnice, dotikanje konca jezika ozadja zgornjih zob sekavcev, polaganje zgornje vrste zob na spodnjo ustnico. Marsikdo bi vprašal, čemu te vaje?

Glasniki obstoje iz elementov. Če smo položili zobe na spodnjo ustnico, vadili smo element za glasnik «v» itd.

Tem vajam se pridružijo vsopredno vaje v dihanju. Mi polnočutni dihamo, gluhojemni tudi, a dočim smo mi zmožni z vdihanim zrakom pri izdihanju tako dobro gospodariti, da večkrat kar cel primeroma dolg stavek izgovorimo in nam ni treba med tem v novič sape zajeti, ni gluhojemni še enkrat dihnili, da bi govorili. Njegova pljuča so slabotna, malo elastična, mogoče niti po vsem organu delujoča. Vaje, ki imajo pljuča ojačiti, so: mirno vdihanje in mirno izdihanje, kratko vdihanje in izdihanje, mirno oddihanje in izdihanje v odlomkih itd. Te in vaje elementov za glasnike se vadijo intenzivno po priliki teden dni ali več, opuste se pa popolnoma nikoli ne.

Še-le sedaj je mogoč pravi artikulacijski pouk. Izvabiti se imajo glasniki in te je treba vezati v zloge, zloge v besede, besede pa v stavke. V ljudski šoli pride kot prvi glasnik **i** na vrsto. Umevno je; učenci ga dobe iz normalne besede brez posebnih težav na podlagi posluha. Da se prične z „i“ in se nadaljuje z glasniki v redu, kakršen je začrtan v abecedniku, pri tem je merodajna le pismena enostavnost. V šoli gluhojemnih je „i“ najtežji glasnik in ž njim se ne more pričeti, kajti pri proizvodnji sodeluje več organov. V gluhojemnici kaže v prvi vrsti vaditi take glasnike, ki so enostavni, katere učenec na podlagi vida najlažje posnema in slednjic one, ki se po analogiji prejšnjih artikulirajo. Z ozirom na navedeno bi se glasniki vrstili v sledečem redu: p, a, t, k, f, s, š, u, h, b, d, g, v, z, ž, o, m, n, l, r, e, c, i, č, j.

Glasnik **p** je najbolj priprost, pristopen vidu, po vaji elementov že pripravljen; tudi črko znajo učenci po elementih že zapisati. Učitelj izgovori tedaj pred vsemi učenci „p“, za njim ga skušajo oni drug za drugim posneti; na to se vsedejo in si dajo pismeno opraviti, posamezno pa prihajajo k učitelju. Učitelj prime učenca za roko in napravi na njen hrbet eksplozijo. Če ni vid zadostoval, naj pride čut na pomoč. Učenec

poskusi sam na hrbet svoje roke napraviti tudi tako eksplozijo in sicer v ta namen, da bi čutil to, kar je čutil pri učiteljevi eksploziji. Pri izgovarjanju tega glasnika se vsiljujejo napake. Gluhonemi od začetka za «p» preveč lica napenja, ali ustnici krčevito stiska. To je treba s pridom odpraviti takoj ko še ni prepozno. Še-le kadar znajo vsi «p» čisto naravno napraviti, zvezati ga je s pismenko. Za to pridejo vsi učenci k tabli in obstopijo učitelja v polukrogu. Ta jim izgovori «p». Vsi so v pogledu že tako bistri, da iz optične podobe, ki je nastala na učiteljevem obrazu, povzamejo, kaj jim je prav tako izgovoriti. Ko so se na ta način vsi zvrstili, zapiše jim učitelj črko. Učenec jo tudi vsak posebej zapiše, vselej pa prej glasnik izgovori.

Za soglasnikom „p“ sledi a. Kot celoten je tuj, a po elementih je bil že v vaji. Učenci znajo za „a“ že usta odpirati in sicer tako, da so zgornji zobje z ustnico prikriti, jezik pa leži na plosk razgrnjen po ustih in se s koncem lagano dotika spodnjih zob. Ker pa s tem «a» še ni gotov, pridejo učenci posamezno k učitelju. On ponovi ž njimi, kar je že znano za „a“ potem pa doda še potrebno. V to svrhu spravi pred učencem svoja govornila v lego za „a“ in ko ga učenec prav dobro posname, prime učenca za roko in jo tako položi na svoje grlo, da pride del na jobolko v sedlo desne roke med palcem in kazalcem. Tako roko držeč čuti učenec, da se v učiteljevem grlu nekaj tresi. Toisto skuša sam napraviti. Največkrat do malega vsi učenci napravijo poleg pravilne oblike ust to vibracijo. No, kar se ne doseže prvo uro, doseže se drugo. Nekaj je vendar le, kar povzroča težave.

Samoglasnik «a» naj bo za naše uho prijeten. Toda glej, eni učenci ti hrešče, da ni nikomur podobno, glasilki sta bili premalo napeti. Zopet drugi izgovore „a“ v neprijetno visoki legi. Krčevito vlečejo jabolko kvišku, poleg tega se jim na obrazu vidi, da se jim napenjajo žile. Prve prime učitelj primerno in z vso previdnostjo za jabolko, ter jim da spoznati, da imajo glasilki bolj napeti, drugim odpravi napako s tem, da položi učenčevo roko na svoja prsa. Učenec naj uvidi, da ne sme biti vse delo v grlu nakopičeno, ampak da imajo tudi prsa kot resonančni organ pri vibriranju sodelovati. Po mirnem in premišljenem ravnanju je slednjič pravilen «a» zagotovljen. Zveže se ga s pismenim znamenjem, kakor smo povedali že pri glasniku „p“.

Vsi glasniki, posebno pa taki, ki so prvi na vrsti, povzročajo gluhojememu s prva velike težave. Kar je nam mehanična igrača, je njim trud na dve strani. Zamrli organi si pridobijo počasi mehanično zmožnost in dokler ni te, je spomin dokaj naprežen. V tej dobi pouka se ima pri izgovarjanju vselej domisliti, da ima za «a» primerno usta odpreti, jezik pravilno na dno ust položiti in glasilki v jabolko do gotove meje nategniti. Ni čuda, če mlado bitje zabrede v napake, v katerih ta odlušči ustnice,

da ne pokrivalo zob, onemu sili jezik iz pravilne lege in se kakor stožec kopiči ali pa trepetaje plava po ustni votlini. In vendar mora postati tudi gluhozemu izgovorjanje posameznih glasnikov mehanična igrača, pa brez vseh nedostatkov. Glede na povedano je prvi čas «a» dolgo izgovarjati. Da ne postane govorna ali tudi čitalna vaja preenolična, vpletamo vmes «p» tedaj: a — a — p — p — a — p — p — a. Ta samoglasnik se pa v našem govorjenju spreminja; sedaj je dolg, sedaj je kratek. Zato nam je vaditi gluhozemu tudi v izgovorjanju kratkega «a» n. pr. a. - a. - a. - a. — Prav zanimive spremembe se dajo sedaj vaditi n. pr. ā ā, ā ā, ā ā, ali ā ā, ā ā, ā ā, ali ā ā ā, ā ā ā, ā ā ā, ali ā ā ā, ā ā ā, ā ā ā. Če take in enake vaje z gluhozemim pridno gojimo, nam je lahko zreti v prihodnost. Pridelali smo si krepek «a». To je potrebno. Pravijo da so samoglasniki nositelji lepega govorjenja. Gluhozemu se dalje ukrepijo govorni organi tako, da so sposobni za nadaljevanje v artikulaciji. In še več. Pri tej priliki bodi omenjeno, da se naše govorjenje ziblje v raznih višinah samoglasnikov. Tej prijetni lastnosti govorjenja nam ni mogoče gluhozemu priučiti. Zadovoljni smo, če vse samoglasnike v za naše uho prijetni višini izgovarjajo. Naše govorjenje se pa ziblje tudi tako, da se menjavajo dolgi samoglasniki s kratkimi. Za to stran govorjenja smo pa z zgoraj navedenimi vajami že nekaj storili. Vsakemu je jasno, da bodo te vaje lajšale v poznejših časih tudi manje poetičnih berilnih sestavkov.

Samoglasnik «a» v obliki, kakoršno ima za se izgovorjen, pa le še ni za govorjenje dovršen. Kot samoglasnik pričentja zlog, ali ga pa končava. Na teh mestih zgubi nekaj od svojega bistva in če stoji v sredi, ga okršita koliko toliko soglasnika, stoječa pred njim in za njim. Ker je pa sedaj med soglasniki samo «p» znan, vežemo ta dva med seboj. Vaja: p, a, pa, ap, a, pap bi nam služila kot govorna vaja, kot vaja v odgledovanju in kot pismena vaja.

Veselje odseva iz obraza učitelja in učencev sledečo uro. Oba glasnika artikulirajo učenci mogoče dobro zase in v zvezi. Učitelj pokliče učence k sebi. Že prej jim je večkrat kazal knjigo s podobami in danes jim odpre stran, kjer je rodbina narisana. Oče s brkami sedi za mizo pri jedi poleg žene in otrok. Učenci se vesele te podobe; saj v nji vidijo skoraj sebe, svojega očeta, mater, brate in sestre, kakor so doma ž njimi kosili. Namenoma pokaže učitelj na očeta. Vsi po svoje pripovedujejo, da imajo doma tudi podobnega moža, ki ima brke in jim je kruha dajal. Nekateri celo trdijo, da ima take brke, kakor njihov učitelj. Učitelj vstavi to živahnost, zopet pokaže očeta na podobi in izgovori «pāpā», učenci pa ravno tako v zboru «pāpā», potem pa posamezno. Na vprašanje, če zna kdo to zapisati, se javijo vsi. Seveda zapiše učenec besedo po zlogih ločeno, a učitelj pokaže, da se pišeta zloga vezana v eno besedo. V prihodnji uri stopi učitelj pred svoje učence in izgovori prav jasno «papa» učenci

pa za njim v zboru in posamezno. Če sedaj vpraša, kdo je to «papa», mogoče je, da se le nekateri pokažejo, da jim je pojem jasen in zadosti z besedo združen. V zadnjem oziru pravimo, da je pojem utrjen, če so zmožni, kadarkoli učitelj to besedo izgovori, učenci pokazati pravo osebo na podobi, da kadarkoli vidijo podobo, brez domišljevanja izgovore pravo ime in slednjič da se, če vidijo besedo zapisano, vselej tudi pojmi oživijo.

Popolnoma jasen pojem jim od začetka ni mogoče prisvojiti. Tak, kakršen je sedaj v njihovi lasti, ima preveč velik obseg. Zato imenujejo vsako osebo «papa», če je le bolj v resni moški dobi. Učitelj jih lahko tudi napelje, da kličejo njega tako. Kako priprosta beseda in vendar tvori za ta čas vse govorjenje, kar ga učenec zna. Če vidi po šoli učitelja, kliče «papa», kadar toži učenca, ki ga nadleguje, kliče «papa» in tako se oglašča v katerihkoli potrebah. O prostem času si to besedo zapiše večkrat na tablico ali na košček papirja. Sedaj svoje součence povprašuje, če vedo, kaj pomeni ta beseda, sedaj povprašuje učitelja, kaj je to «papa». Večkrat se skriva za hrbet učiteljev in ponavlja znano besedo, hoteč se prepričati, če je to s težavo pridobljeno govorjenje že kaj vredno. Da, še celo v spalnici pod odejo je slišati mrmranje papa, papa..., in zdi se človeku, da je gluho-nemi bolj vesel prve besede, ki mu jo je mogoče zgovoriti, kakor birmanec orgljic, ki mu jih je kupil boter. Pojem «papa» mu postane pozneje prav jasen. Posamezni pridejo prej ali pozneje do spoznanja, kdo je v pravem pomenu papa, zatorej nočejo učitelja več imenovati «papa», ampak, kličejo ga po imenu, ali priimku, kakor je pač zmožnost govorjenja do tedaj uspela.

Do sedaj smo govorili, kako je izvabiti in utrditi glasnika «p» in «a». O drugih glasnikih naj bo toliko pripomnjeno, da so pri razvijanju silno težki, pred vsemi provzročča «r» premnogo truda. Najbolje je, če se ga začne vaditi kmalu od začetka leta in če tudi to, nekateri ga napravijo proti koncu artikulacije. Zgodí se pa tudi, da ga učenec ne more izgovoriti in učitelj se mora zadovoljiti, če učenec napravi takozvani francoski «r» z malim jezikom.

Zmožnost govorjenja se vsak dan pomnoži, a s to zmožnostjo rastejo tudi napake pri izgovarjanju, katere je treba sproti odstranjevati. Kaj rado se zgodí, da ta ali oni učenec kar nepričakovano ta ali oni glasnik izgubi t. j. ne zna ga več izgovoriti. Pripeti se, da zopet drugi zamenja glasnika, ki sta si po analogiji podobna n. pr. «t» in «k». V takih in enakih ne kaže družega, kakor dotični glasnik na novo razviti. Vendar se pa da takim neprijetnostim s tem uspešno ogibati, če učitelj za vsako uro jezikovnega pouka tako vajo sestavi, da se v nji noben znan glasnik ne prezre.

Prav proti koncu pride na vrsto «j». Ta soglasnik je že sam na sebi težak, ker ni delovanje organov zanj pristopno, niti vidu niti čutu

zadostno. Če je enkrat za se gotov, ima stopiti v zvezo vseh samoglasnikov in sicer tako, da stoji pred njimi in za njimi. S tem se pa govorno gradivo silno nakopiči. Za vzgled le nekoliko od tega. Glasnik «j» pred «a», za «a» vsi soglasniki n. pr.: jap, jat, jak, jal, jaz, jaš, jah, jab, jad, jag, jal, jam, jem, jaz, jaž, jac, jač, jaj. — Soglasnik «j» stoji v sredi za samoglasnikom «e» in pred «d», n. pr.: peja, teja, keja, seja, šeja, heja, beja, deja, geja, leja, meja, neja, zeja, žeja, ceja, čēja, jeja.

Slovenski jezik je prištevati med one, ki imajo mnogo soglasniških skupin. Še polnočuten učenec prvega razreda jih teško izgovarja, ravno tako ne lahko čita. Zato je dobro, da učitelj tvarino soglasniških skupin, ki jo nudi abecednik, bolj skrbno predela. Gluho-nememu je pa treba v predelovanje soglasniških skupin kar polovico šolskega leta posvetiti. Vrstijo se skupine z dvema soglasnikoma kakor «meljem, melješ, melje, meljeva, meljeta» itd. Potem vzamemo skupine s tremi soglasniki n. pr.: vzdignem, vzdigneš, vzdigne itd. Soglasniške skupine s štirimi soglasniki so bolj redke.

Od prilike, ko so dobili učenci prvi pojem «papa», do konca prve polovice šolskega leta znajo učenci že mnogo pojmov: v drugi polovici raste njihovo število še hitreje. Če bi ostali zase, bi bili brez pomena. Kdor se je naučil iz slovarja kakega tujega jezika več ali mnogo besedi, si z njimi ne more kaj pomagati. Predmet v katerem se gluho-nemi vadijo pridobljene pojme v logično zvezo spraviti, imenujemo nauk v jezikovnih oblikah. Učna ura odmerjena za jezikovne oblike usposobi učenca, da točno odgovarja na vprašanja, kaj je to, kakšna je n. pr. omara, kaj dela konj itd. Za prvi razred zadostuje, če znajo učenci rabiti veznike, kakor da, ne in tudi. Če še dodamo, da so gluho-nemi učenci ob koncu prvega šolskega leta zmožni vse besede in kratke stavke od ust ogledati, jih zapisati in čitati, da rabijo v občevanju fraze za pozdrav, kakor dober dan, dobro jutro, da računajo v glasovnem jeziku v številčnem krogu do 20, da molijo «Oče naš» in Češčena Marija, potem bi bila slika uspehov prvega razreda končana.

Za popolno izobrazbo gre gluho-nememu osem let šolanja s pogojem, da učenec pride s sedmim letom v šolo... Ker je gluho-nememu prav tolike izobrazbe potrebno, kakor polnočutnemu, goje se vsi predmeti, ki so tudi za ljudsko šolo predpisani. Umevno je, da imajo nižji razredi glede predmetov nekaj posebnega. Saj, če učitelj vse svoje sile zastavi, pribori jim komaj toliko jezikovnega znanja v prvih štirih letih, kolikor si ga polnočuten do šolske dobe pridobi. Predmeti, ki zahtevajo jezikovno znanje, spadajo v višje razrede.

V prvem razredu se goji jezikovni pouk: s tem razumemo artikulacijo, odgledovanje, pisanje in čitanje. Vsporedno z artikulacijo se vadi stvarni jezikovni pouk in drugo polovico leta nastopi kot nov predmet

gojenje jezikovnih oblik. Ostali predmeti so računstvo, risanje, ročna dela in telovadba.

V drugem razredu se artikulacija kot poseben predmet opusti. Mesto nje se vpelje priličen jezikoven pouk. Učenci so bili n. pr. na izprehodu. Na potu so videli kak pogreb. Ko pridejo drugi dan v šolo, jih učitelj napelje, da pripovedujejo, kaj so vse videli. Kar pri tem sami ne zmorejo. spopolni jim učitelj. Vsa vsebina se v priprosti obliki napiše na tablo, učenci jo pa prepišejo v zvezke. Ta predmet pospešuje, da pridejo učenci po doživelih dogodkih do novih pojmov. Kar je človek sam doživel in se skoraj neposredno v prigradku naučil, temu se lažje priučijo in mu ostane trajno v spominu. Zunaj ravno opisanega predmeta je drugi razred prvemu podoben.

V tretjem razredu nastopi čitanje kot samostojen predmet: sicer je vse pri starem.

Četrty razred soglašajo v predmetih s tretjim.

V petem razredu priraste k dosedanjim predmetom zemljepisje in naravoslovje.

V šestem razredu se goji na novo prirodoznanstvo in spisje. Vaje v spisju pospešujejo zlasti dnevniky. Vsak učenec dobi knjižico. V nji popisuje vse dnevne dogodke, od kraja po učiteljevem navodilu, pozneje pa samostojno.

Sedmi razred se odlikuje po zgodovini in slovnici od prejšnjih.

V osmem razredu ima učenec dokazati, da je jezika v bistvu zmožen in da se s pridobljeno izobrazbo lahko poda v življenje.

Uspehi pri posameznih učencih so v soglasju z njihovo nadarjenostjo.

Vsekako so nekateri gluhtonemi mnogo dosegli. S svojo marljivostjo so se povzpeli tako daleč, da so postali sebi enakim nesrečnikom učitelji. Zgodovina nam pripoveduje o gluhtonemih kot učiteljih, kako so stvarno posegli v vprašanja o učenju in, da so pokazali večkrat zrele nazore. Taki so bili n. pr. Saboureuse de Fortenay v Parizu, Laurent Clere v Hartfordu, Ludvig Habermass v Berlinu in Oton Friderik Kruse.

Pri govorjenju se gluhtonemi bolj boječe obnašajo. To velja zlasti, kadar se z nenavadnim človekom pogovarja. Boji se, da bi kaj ne razumel, ali da bi ga drugi ne razumeli. Zato velja z njim počasi in nekako tako govoriti, kakor pripovedujemo kako povest malim polnočutnim učencem v prvem razredu.

Krivicu bi mu delal, kdor bi v gluhtonemega silil s telokretom, dasi bi vedel, da govori v glasovnem jeziku, a dobrotnik mu je oni, ki je z njim potrpežljiv ter s posojevanjem dobrih knjig pospešuje njegovo nadaljno izobrazbo.

VELJAVNOST KERNOVE TEORIJE O PREDIKATU «BITI» JE DOKAZANA.

NEKAJ V OBRANO NAPRAM ODGOVORU G. DR. TOMINŠKA.
NAPISAL MATIJA HERIC.

ričakoval sem od g. prof. za svojo razpravo v treh štev. «Popotnika» stvarnega odgovora; a varal sem se.

Molčal bi, če bi bil njega odgovor stvaren, kakor bi moral biti, če bi bil tudi razveljavil vse moje dokaze; saj se nikoli nisem potegoval za zadnjo besedo, ne za zniago ali padec, marveč iz ljubezni do resnice sem v prvi vrsti gledal na to, da z več razlogi podpremo stališče, ki se za njega borimo. A ves njegov odgovor smatram le kot mržnjo napram jedru moje razprave; zakaj, «kar je v njej novega», pravi, «ni dobro»; zato je nalašč prezrl glavni del razprave, preporno točko, grozeč se z eksekucijo. Povrh pa še je ves odgovor žaljiv, zato sem prisiljen cenjene čitatelje le opozoriti na dejstva ter jih razjasniti v korist stvari, ki se za njo potegujemo, ne da bi se potrudil, jih natančno dokazati.

«Veselilo me je» pravi g. nasprotnik, «da sva si g. dr. Bezjakom pravzaprav (?) jako (!) blizu (?)». — Kot osebna prijatelja — da, glede na Kernove nazore o določnem glagolu pa sta si daleč — daleč narazen, celo nasprotnika. V dokaz tega samo opozorim na duh, ki v 3. štev. «Popotnika» preveva vso njegovo razpravo, na njega neupravičeno obsodbo citata C. Th. Michaelisa in njega mržnjo napram lastnemu mojemu citatu o veziličarjih, na laskavo oceno citatov Schuppeja in Martinaka, čijih nazori so naravnost naperjeni proti Kernovim o določnem glagolu, in vrhu tega na njega naglašanje najnovejše jezikovne struje, (ki je seveda ne poznam) ki pa namerava kam drugod, ne pa sploh na Kernovo teorijo.

Šteje se g. doktor «nad najodločnejše Kernovce», a je le Pseydo-Kernovec, ker kriče naglaša kopulo in po tujih citatih zagovarja brezosebkove stavke kot zveličavni slovniški kategoriji, dasi naravnost oporekate bistvu Kernovega določnega glagola. Kdor take počenja, ta ni pristaš Kernu. Saj ne pozna ali noče poznati glavnega Kernovega nauka o finitnem glagolu, ki sem ga začel premotrivati leta 1883., ko ste izšli knjigi: «Die deutsche Satzlehre. Untersuchung ihrer Grundlagen» in «Zur Methodik des deutschen Unterrichts», torej za dobe, ko še g. prof. menda ni mislil na Kerna. Od tega leta naprej sem zbiral vse Kernove spise, sem zasledoval vso polemiko, vse boje, ki so se bili zaradi Kernovih slovniških nazorov,

strme občudujoč, kako prepričevalno je duhoviti slovničar zagovarjal svoje nazore, razveljavljajal nazor za nazorom svojih nasprotnikov starokopitnežev da si je naposled baš pridobil slavno zmago.

In sedaj — čitajte in čujte! kako zviija in zavija resnico, zasmehuje mi očitajoč, da jaz nisem prijatelj Kernu in dr. Bezjaku, dasi nikoli nisem kršil niti pičice njiju slovniških nazorov, marveč sem jih vedno branil v Popotniku in v nemškem pedagoškem listu «Österr. Schulbote» — in v podani razpravi g. dr. Bezjaku koliko toliko «sezidal most, da se ne podere pred njim in za njim». Vrhu tega sem v Popotniku l. 1892. takratne čitatelje prvi opozoril na Kernove slovniške nazore, ko sem jih v dokaj številkah večinoma doslovno, torej kot pristne priobčil; še le potem jih je g. dr. Bezjak v Popotniku kritično razjasnil.

Nato g. doktorja za trenotek mine ona prenagljava ogorčenost, ko mi privoščiči zopet precej sposobnosti, svetujoč mi, če ga prav razumem, naj pokažem, kako pri slovniškem pouku postopajmo v Hildebrandovem smislu in duhu, v prvi vrsti vpoštevajočem pomenu besede, smisel in razvoj jezika, saj ta duh veje tudi v slov. jez. vadnicah g. g. Schreinerja in dr. Bezjaka, ali da naj revidiram definicijo finitnega glagola.

Dasi sem že precej uric posvetil razmotrivanju Hildebrandove ideje in jo tudi v prvi vrsti praktično izkoriščam pri jezikovnem pouku in sicer po migljajih g. dr. Bezjaka v Popotniku, baš moram to zadačo prepustiti g. učenjaku, ki se smatra v slovniških stvareh kot «infallibilis», in to že zaradi sumljive in drzne opazke str. 202, «a storil bom to rajši z g. dr. Bezjakom, našim prvim strokovnjakom na tem polju (saj tudi jaz to drage volje priznavam) na samem, sicer bi morda kdo vstal, da prevzame ulogo proroka ki — kopira».

Kopiranje sumničiti sme in zna g. prof. kakega svojih učencev, ki ga že več let dobro pozna; a jaz lahko pri mirni svoji vesti odločno izpovem, da v svoji objavljeni razpravi nisem niti kopiral, niti «zbiral koščeka tu, koščeka tam», Bog, da je tako, ker mi glede na že označena dejstva ni bilo treba.

Nadalje g. doktor v svoji ogorčenosti pobija «nameček na 2^{1/2} straneh», pojasnjujoč temelje, ki se na nje opirajo Kernovi nazori o določenem glagolu. V to svrhu moram zopet naglašati, da sem ta «nameček» spisal zato, ker še tega, kolikor je meni znano, skupno ni podal nihče (prosim učenega g. doktorja, naj mi pove, kje se dobi tak spis v celoti). Svoje ideje v «namečku», ki sem ga spisal tako, «kakor se baje ne sme pisati», nisem nikakor «zajel iz zastarelih romantičnih spisov» (naj mi blagovoli g. doktor citirati tak spis), marveč sem jo izhvaljal sam iz pretresovanja svojstva in bistva Kernovega določnega glagola.

Kdor je le količkaj natančneje in temeljiteje, kakor g. nasprotnik, preudarjal moja razmotrivanja bistva in pomena Kernovega finitnega gla-

gola, ta bode najdel, če se «je naučil slovniško misliti» — celo kaj drugega, kakor teorijo o «čudežno harmonskem pomenu glagolskih končnic», namreč resnično dejstvo: «Kakor se elementi, pojav in vzrok, bitje oziroma stanje in stvar vedno združujejo v prirodi v našem vnanjem in notranjem svetu, prav tako se v Kernovem določnem glagolu življa bitje oziroma stanje in subsistenca spojita v neločljivo enoto».

Očitati pa mi je prav v tej točki g. nasprotniku nedostatek, da poljubno iz moje razprave tega stavka (str. 202 spodaj, iz tega jasno sledi, in na str. 203 «Če so se v jeziku čestokrat izbrusila osebila»), spajajoč jih s svojim, zakaj — tega mi ni treba povedati; to je znanstvena (!) kritika — o drugih irelevantnih privlakah v tej točki niti ne govorim.

Da je pa istinito slovenski jezik par excellence jezik glagolov, kakor n. pr. nemški «jezik samostalnikov», to je še zdaj in bode menda še ostalo dokaj časa res; v dokaz te resnice bi bilo zopet treba obširne razprave ki pa zdaj ni na mestu, ker se gre v prvi vrsti samo za navedena dejstva, a smelo mi verjame g. doktor, da se ti dejstvi moreta podkrepiti s prav tehtnimi razlogi.

Kar pa se tiče strani g. nasprotnika zasmehovanih glagolskih končnic, ki je njih bistvo tesno spojeno s pojmom Kernovega določnega glagola, v to svrho samo opozorim na končnico 3. osebe glagola «biti», ker je prav ta glagol g. doktorju neizrečeno všeč.

Tretja oseba se je nekdanj v književnem jeziku glasila «jest», v narčnejših še tu pa tam zdaj tako slove; torej je imela značilno osebito, kakor v nemščini, latinščini, grščini, drugih jezikih — in v sanskritu «as-ti», če smem verjeti jezikoslovcem. Prav končnica tretje osebe «t» je kazala na subsistenco, slonečo na glagolovi vsebini «biti», potrjujoč resnično dejstvo, da sta v določni obliki «jest» spojena dva življa: glagolova vsebina in glagolova oseba; prav tako znači ista dva življa določna oblika «je», dasi se je izbrusila značilno osebito «t». In to dokazano dejstvo bije g. doktorja kar «romantično» in «harmonično» v obraz! Ta vzgled me je g. prof. prisilil navesti, če je tudi to dejstvo g. dr. Bezjak prejasno dokazal na drugih vzgledih.

Iz vse ironije in satire, ki prevevata prav to točko, pa vsak poznavalec Kernovega finitnega glagola takoj izprevidi, da g. prof. njega bistva ne ume, ali nalašč noče umeti in upoštevati.

Obljube glede na starodobne izpremembe na določnem glagolu pa sem res samo deloma izpolnil; to je nekak nedostatek, ki mi ga po pravici očita g. nasprotnik, ga tudi pripoznam, ker nisem nezmotljiv. Opozoril sem cenjene čitatelje le na pojave, vršeče se na določenem glagolu sedanjega jezika in samo namignil na slične v latinščini in grščini; zakaj prvič mi je bil za to zadačo odmerjen prekratek čas, drugič pa sem v to

svrhu bistveno itak podal toliko, kolikor se mi je zdelo potrebno v dokaz, da se deležniki bodi si sami zase ali v zloženih glagolovih oblikah glede na njih svojstvo približujejo pomenu pridevnikov, deloma pa se že smatrajo kot take, da je n. pr. v stavkih «Mati je prišla», «Mati bode prišla» in «Mati je skrbna» eden in isti sklad, vsled česar se morajo v slovnici (v stavkoslovju) slični stavki formalno enako obravnati.

Zato sem prav to preporno točko obširno obravnaval na straneh 136, 137, 138, 165 166 in 167 in kolikor toliko dokazal, da vsak temeljit poznavalec bistva Kernovega določnega glagola lahko razvidi:

1. razloček med flektujočim in osamujočim jezikom — in kam vodi dosleden nauk o kopuli, znižajoči naš jezik na stopnjo osamujočega;

2. da se po teh dokazanih dejstvih tudi v onih slučajih, ki jih g. nasprotnik na str. 77 predbaciva g. dr. Bezjaku, «ne podere most pred nami in za nami, da ne poderemo podlago vsemu premo-trivanju: doslednost nauku, da je **vsak** finitni glagol predikat».

Kakor smo iz podane razprave razvideli, so mnogoletne izkušnje potrdile dejstvo, da eno in isto stanje navadno sloni na isti substenci, potrjujoč eksistenco trajnega stanja, vsled česar je s substenco trajno spojeno stanje zadobilo obliko deležnika, da celo pridevnika. Vrh tega še opozorim na očitno dejstvo, da je zlasti finitni glagol izgubil svojo prvotno moč v jeziku velikih narodov, ki jim je po vsestranskem občevanju z drugimi narodi svet skoraj premajhen, dočim še je finitni glagol svoj prvotni značaj ohranil v narečju pri majhnih narodih, ki malo ali skoraj nič ne občujejo s sosedom. Prav v teh dejstvih je tudi iskati vzroka, zakaj določne oblike vedno bolj ginevajo, zakaj sta se izgubila iz našega književnega jezika naši krepki določeni obliki: imperfekt in avrist — (menda bi se bila mogla zopet pridobiti, da bi se za Vrazove dobe ne bilo zamudilo uresničenje «ilirsk^{ih} ideje») — dasi še nista docela izumrla pri naših sosedih na jugu, ki po njih omejenem obzorju živeči zase, ne občujejo z vsem svetom, kakor n. pr. Angleži ki se je v njih jeziku na določnem glagolu že izbrusilo več ko preveč končnic, ki so bile v njih prvotnem jeziku.

To je nekaj novega, ki «ni dobro», a baš je dober migljaj, naj tu jezikoslovci, n. pr. g. doktor zastavi svoje pero, da dokazano dejstvo bolje «pogrunta» nego jaz.

«In prav v tej preporni točki, ki se je g. nasprotnik niti ni dotaknil, tem manj še jo razveljavil s protidokazi, sem na daleko v preteklo dobo segajočih pojavih sedanjega jezika vršečih se na določnem glagolu osobito na njega zloženih oblikah s kolikor toliko tehtnimi razlogi dokazal resnico Kernovega nauka, da je **vsak** finitni glagol predikat.

Na str. 203 pod črto mi g. nasprotnik predbaciva, češ, da «suponiram nasprotnikom nazor, da pomožnik ‚biti‘ menda sploh — nič ne izraža in razpravlja o eksistenci, ki leži v ‚je‘, kakor bi o tem ne bil nič pisal dr. Bezjak in jaz».

G. dr. Bezjak — da, a g. dr. Tominšek celo nasprotno, ker priznava v «je» vsebino samo v stavkih, kakor recimo: «Bog je (eksistuje)», v drugih slučajih pa mu je ta pastorka le kopula brez vsebine, to dejstvo prepričevalno potrjuje sam, premotrivoč stavek: «A je **morilec**», naglašajoč, «da je tisti ‚je‘ naj bo naglašen ali ne, le **vez!** za subjekt z morilcem in da ‚je‘ **na noben način ne more biti predikat!!** Če je treba več dokazov v to, da je bilo moje «suponiranje —» opravičeno?

Prav pa imá, ko mi očita, da še Aristotela videl nisem, saj on tudi ne, marveč menda samo njega kip ali sliko. To sem prisiljen reči, ker iz jasnega viška prezirno smeši neakademika učitelja in s tem sploh vse učiteljstvo, ki se sploh ne sme baviti z jezikoslovjem, tem manj še črhiniti, kadar govori modrijan! Seveda sme dokazu svoje akademiške premoči, ki se poraja v dvotipih in šalah, privoščiti kak kotiček v slovenskem leposlovju! S tem pa, Bog me varuj, nikakor ne trdim, da g. doktor ni čital kakega spisa Aristotelovega v originalu. Jaz te sreče seveda nisem imel, pač pa sem čital «Organon» v Zellovi nemški izdaji l. 1894., ko mi je prišla na misel ona «v namečku» sprožena ideja, pretresujočemu bistvo in pomen Kernovega določnega glagola.

« Die wirklich erhabenen schweigen still oder sagen nur etwas über das Ganze, und die großen Geister schaffen um, ohne zu tadeln», pravi Lichtenberg, torej bi bil g. doktor moj izraz misli «v čudni obliki» popravil; zakaj jaz se tudi od njega prav rad učim, če mi kaj svetuje ali pripóroča v nadaljno jezikovno obrazbo.

Na str. 203 pod črto še mi očita g. doktor, da moj stavek: «Kar se mi čudno zdi itd.» ni slovenski, da je grdo napačen, da ne dokaže — nič!» Njega slog je res okoren, to rad priznavam — a velepomemljiv je ta «pridiprav», ker ne dokazuje 0, marveč temeljito dokazuje 0 ∞ pozitivno resnico, iz našega stališča dokazano dejstvo, da mora vsak pristaš kopuli, tudi g. profesor kot nje zaščitnik, v tem slučaju istovestiti vezilo z glavnim stavkom, ono vezilo brez vsebine, ono oblikovnico, ki ima po nazoru veziličarjev samo nalog, osebek vezati s predikatom, dasi ima po naših resničnih nazorih vse znake določnega glagola, torej tudi neomejeno pravico, zase tvarjati dopoved.

V 18. št. Popotnika iz leta 1892, str. 279 sem v svoji takratni razpravi o kopuli v pojasnilo našega stališča navedel kitico, ki slove:

«Da danes, to se reči sme,
Je, kakor star pregovor pravi:
Več jajce nego puta ve —
Ti časi se ne zde mi pravi.»

Končno g. doktor dospe na vrhunec svoje mirne(!), obzirne(!), prizanesljive(!), objektivne(!), znanstvene(!) kritike.

Čujte in strmite! Zaradi one značilne «pušice», v prvi vrsti očitajoče pristašem kopule, da kršijo nekaterim glagolom, posebno glagolu «biti» v določni obliki, moči in pravico, izražati dopoved, v drugi vrsti pa opozarjajoče cenjene čitatelje na jedro moje razprave, na ono preporno točko, ki je po njej s kolikortoliko tehtnimi razlogi dokazana veljavnost Kernove teorije o predikatu biti», zaradi one utemeljene «pušice», pravim, me gosp. profesor smatra kot nesposobnega za znanstvena razmotrivanja! — Strašna logika, še strašnejša stvarna in objektivna kritika! Za Boga milega! Kam plovemo? Še več: g. nasprotnik mi celo odreka pravico, «svoje misli», plod svojega lastnega preiskovanja izraziti ali sploh izražati v obliki gesla — kakor da že od nekdaj niso tega storili tudi drugi in še storé to danes, če sprožijo kako novo dasi tudi «ni dobro».

Kaj ne, to je nov problem, ki ga bode od danes naprej prereševal ves učenjaški svet, pri čemur bode razlil najmanje 1 *h*/ črnila?!

Seveda s «famoznim citatom» vred se roga tudi meni, ki sem ga «skoval», a tega sem že vajen; saj smeši g. doktor tudi mojega učenika «očka-Kerna», ker se baje «ni naučil zloženih časov», jaz tudi ne in gosp. doktor ne, zakaj vsi smo se učili zloženih oblik dotičnih časov.

Napram obsodbi pikre «pušice» pa nasprotno in resno sodim takole: Vsakega paznega čitatelja, ki se je uglobil v mojo razpravo, osobito v ono utemeljeno preporno točko, bode podano značilno geslo opozorilo na svojstvo in pomen Kernovega določnega glagola; pravega Kernovca bode še-le prav prepričalo o resničnosti Kernove glagolove teorije, radikalne pristaše kopuli pa bode vzpodbudilo, da bodo tudi oni začeli pretresovati bistvo Kernovega določnega glagola ter tem potom dospeli do resničnega zaključka:

Vsak določni glagol je predikat, kopula pa za stavkoslovje nima nobenega pomena.

*

Kaj neprijazen, sovražen duh v raznih nijansah preveva ves odgovor g. nasprotnika od konca do kraja; zato je tudi meni javno pribiti: kdor tako počenja, ta ne vzpodbuja pisatelja k marljivemu delovanju, marveč mu hoče v kali zadušiti vse veselje do naporenega dela, ta tudi škoduje stvari, ki se za njo bori, ž njim se ne da debatirati, dokler ne bo njega kritika mirna, prizanesljiva, nepristranska, stvarna, dokler ne bo spoznal, da se pri kritičnih odgovorih gre samo-le za stvar in ne za osebo.

Diči li njega vihrav, zbadljiv, zasmehovalen odgovor znanstvena resnoba, ker le blati in smeši stališče samo in njega zagovornika, ki ju napade, ne da bi resnico ali neresnico preporne točke, ki se gre za njo, le količkaj stvarno dokazal?

Prav nič me ne ustrašijo vse ironije, satire in persiflaže, ki jih je od konca do kraja nakopičil g. nasprotnik, da le škoduje naši stvari ter sramoti in žali mene, dasi sem imel najboljši namen, aktualno vprašanje razjasniti; a odločno mi odrečejo vsako nadaljno brambo, da mi ni treba navajati protidokazov, ki bi me prisilili rabiti še hujše orožje nego on.

Takšna objektivna, nestvarna borba bi prav tako malo koristila naši zadači, kakor bore malo haska donaša njega porogljiva kritika, ki zvečine služi njegovi osebi le v to, da si privabi nevešče krohotače.

Vobče pa me tolaži mirna vest, da bodo njega nestvarni in sovražni odgovor cenjeni čitatelji menda enkrat prečitali in tudi kmalu pozabili; zato se ne spleča, da bi se le količkaj potrudil, zaradi kakega efemernega, problematičnega, neznanstvenega učinka temeljito dokazati neresnico mi navrženih.

Konečno še gre pomisliti, da bi bilo jako nečastno, se lotiti osebne polemike, ki bi me prisilila, klin izbijati s klinom, — vsled česar bi po nepotrebnem žalil g. nasprotnika, žalil svoje samočutje, umazajoč se s smetmi, ki bi jih moral pometati, če bi bilo treba.

In s temi vsticami je od moje strani vsa stvar končana, pozabljen ves — napad!

Dovoljujem si pa pripomniti, da sploh rad uvažujem prav v tem listu objavljene pedagoške članke g. profesorja; saj me je eden izmed njih leta 1901 celo izpodbudil, da sem napisal v njega popolnilo primerno razpravo. Še bolj pa odkritosrčno priznavam zasluge g. doktorja na slovstvenem polju. Očitno naglašam, da so mi osobito njega znameniti spisi v «Zvonu» naklonili marsikatero urico v zabavo in pouk, dasi njega nazorom o Kernovem določnem glagolu ne morem pritrjevati, dokler strogo zastopam Kernovo stališče, ki ga je braniti moja sveta dolžnost, kadarkoli je treba.

Popravek k članku «Povedkovih zavisnikov ni».

Na str. 210 v 4. vrsti od zgoraj naj se čita «kaj» mesto kar; na str. 210 od zgoraj: «v sili», mesto «vsili»; na str. 211 v 9. vrsti od spodaj naj se za stavkom: «Ta nazor . . . zavrniti s tem» natančneje čita to-le: da «pomočnik» tudi po stari navadi ni tvarjal sam povedka, marveč pri konservativnih pristaših kopuli «je pomočnik», dasi so slovničarji te vrste določno obliko «je» tudi smatrali kot samo oblikovnico, vsled česar so jo vedno pridruževali njih pravemu povedku «pomočnik», napram je radikalnim veziličarjem služil samo izraz «pomočnik» za predikat, določno obliko «je» pa so smatrali edino le kot vez (brez vsebine) med osebkom in povedkom; zatorej pri tvoritvi zavisnika za glavni stavek niti prvim niti drugim ni preostalo nobene odpovedi;» na str. 211 v 5. vrsti od spodaj čitaj «oblikovnica brez vsebine» mesto «brezimenska oblikovnica»; na str. 212 v 3. vrsti od zgoraj med izraze «beseda» in «v stavku» izraze: «v isti obliki, v našem slučaju določna oblika «je».

Pisatelj.

KAKO JE NARISATI ŠOLSKO OKROŽJE NA ŠOLSKO TABLO?

PROF. J. KOŽUH.

dor hoče narisati šolsko okrožje na šolsko tablo, imeti mu je specialno karto dotičnega okraja v merilu = 1 : 75.000.

Na to se pripravi prozoren papir s kvadratno mrežo po 13'3 *mm* stranica. Tak papir se položi na specialno karto tako, da pride šolski kraj ravno na sredo, na kar prerišemo ceste, potoke in reke ter zaznamujemo vasi in gore. Ko se je to zvršilo, imamo šolsko okrožje v kilometerski mreži, t. j. stranica vsakega kvadrata znaša v naravi 1 *km*.

Hočemo-li to okrožje trikrat povečati, naredimo si na bel papir mrežo, v kateri znašajo kvadratove stranice $13'3 \times 3 = 40$ *mm*. Potegnemo potem potoke in ceste od kvadrata do kvadrata, kakor je v prejšnji mreži, pa imamo šolsko okrožje v merilu, ki je trikrat večje od prejšnjega, t. j. kvadratova stranica po 40 *mm* znaša v naravi 1 *km*, ali šolsko okrožje je narisano v merilu = 1 : 25.000

Če hočemo narisati to okrožje na šolsko tablo ali narediti stensko karto šolskega okrožja, povečati nam je kvadrate prejšnje povečane mreže še za trikrat, to je kvadratna stranica naj znaša 125 *mm*, ali podoba bodi v merilu = 1 : 8.000.

Tako povečano podobo šolskega okrožja vsak učenec hitro razume; na njej se lahko razlagajo strani sveta, oddaljenost vsake vasi od šolskega poslopja, znamenja za cerkve, gradove, kapelice, mline, tovarne, mostove, železnice, prelaze itd.

Da bo podoba bolj živa, rabi naj se za vodovje modro barvilo, za ceste rumeno, za gorovje pa rujavo.

Za znamenja vasij in trgov nam lahko služijo krogi ali čveterokotniki. Ako se poslužujemo krogov, bi bilo dobro, da so isti v nekem razmerju s prebivalstvom. Tako bi nam morebiti lahko služil za polumer teh krogov kvadratni koren iz števila prebivalcev.

Za 100 prebivalcev $r = 10$ *mm*

» 200 » $r = 14$ »

» 300 » $r = 17$ »

» 400 » $r = 20$ »

» 500 » $r = 22$ »

Za 600 prebivalcev	$r = 25 \text{ mm}$
» 700 »	$r = 27 \text{ »}$
» 800 »	$r = 28 \text{ »}$
» 900 »	$r = 30 \text{ »}$
» 1000 »	$r = 32 \text{ »}$

2. Merilo.

Če hočemo risati kak zemljekaz v pravem razmerju z naravo, tedaj se nam je ozirati na merilo. V to svrhu pa si moramo zapomniti nekoliko temeljnih naukov o naši zemlji.

Zemeljski obod znaša približno $4.000 \text{ Mm} = 40.000 \text{ km}$.

Četrtni del zemeljskega kroga ali zemeljski kvadrant = 10.000 km , po Bessel-*nu* pa znaša $10.000.856 \text{ km}$.

Vsak krog se razdeli v 360° ; četrti del kroga (kvadrant) znaša torej 90° .

1° širinska stopinja se dobi, če zemeljski kvadrant delimo z 90 stopinjami.

$1^{\circ} = 10.000.856 : 90^{\circ} = 111'12 \text{ km}$. Vsaka stopinja se deli v 60 minut ter znaša $= 111'12 : 60' = 1'852 \text{ km}$. Širinsko minuto imenujejo mornarji morsko miljo.

Stavbenik meri stavbišče z metri, načrte na papirju pa z milimetri.

Mi merimo v naravi s kilometri, na papirju v skrčenem merilu z milimetri.

Razmerje med kilometri v naravi in med milimetri na papirju zovemo skrčeno merilo.

Hočemo-li zvedeti, koliko znaša 1 km v merilu = $1 : 5000$, tedaj pravimo, 1 km je na papirju 5000 krajši kakor v naravi.

$1 \text{ km} = 1000 \text{ m} = 1.000.000 \text{ mm}$.

Ako tedaj 1 km odnosno $1.000.000 \text{ mm}$ delimo s 5000, dobimo vrednost za 1 km na papirju 200 mm .

V pojasnilo naj služijo sledeča merila.

1. Merilo = $1 : 5.000$

$$\frac{1.000.000 \text{ mm}}{1 \text{ km}} : \frac{5.000}{1 \text{ km}} = 200$$

$$1^{\circ} = 111'12 \text{ km} \times 125 = 22.224 \text{ mm.}$$

2. Merilo = $1 : 8000$

$$\frac{1.000.000}{1 \text{ km}} : \frac{8.000}{1 \text{ km}} = 125$$

$$1^{\circ} = 111'12 \times 125 = 13.890 \text{ mm.}$$

3. Merilo = $1 : 50.000$

$$\frac{100.000}{1 \text{ km}} : \frac{50.000}{1 \text{ km}} = 20$$

$$1^{\circ} = 111'12 \times 20 = 2.222'4 \text{ mm.}$$

4. Merilo = 1 : 80.000
 $1,000,000 : 80,000 = 12'5$
 $1 \text{ km} = 12'5 \text{ mm}$
 $1^\circ = 111'12 \times 12'5 = 1.389 \text{ mm.}$
5. Merilo = 1 : 75.000
 $1,000,000 : 75,000 = 13'3$
 $1 \text{ km} = 13'3 \text{ mm}$
 $1^\circ = 111'12 \times 13'3 = 1.481'6 \text{ mm.}$
6. Merilo = 1 : 100.000
 $1,000,000 : 100,000 = 10$
 $1 \text{ km} = 10 \text{ mm}$
 $1^\circ = 111'12 \times 10 = 1.111'2 \text{ mm.}$
7. Merilo = 1 : 200.000
 $1,000,000 : 200,000 = 5$
 $1 \text{ km} = 5 \text{ mm}$
 $1^\circ = 112'12 \times 5 = 555'6 \text{ mm.}$
8. Merilo = 1 : 25.000
 $1,000,000 : 25,000 = 40$
 $1 \text{ km} = 40 \text{ mm}$
 $1^\circ = 111'12 \times 40 = 4.444'8 \text{ mm.}$
9. Merilo = 1 : 500.000
 $1,000,000 : 500,000 = 2$
 $1 \text{ km} = 2 \text{ mm}$
 $1^\circ = 111'12 \times 2 = 222'24 \text{ mm.}$
10. Merilo = 1 : 800.000
 $1,000,000 : 800,000 = 1'25$
 $1 \text{ km} = 1'25 \text{ mm}$
 $1^\circ = 111'12 = 1'25 = 138'9 \text{ mm.}$

To so dolžine širinskih stopinj, katere so približno vse enako dolge.

Drugače je z daljinskimi stopinjami. Če pogledamo na glob, takoj opazimo, da so daljinske stopinje ali vzporedniki ob ravniku širinskim stopinjam približno enake, da so pa tem krajše, čim bolj se bližajo tečajema.

Naša Avstrija se razprostira od juga proti severu od 42° — 51° sev. širine = 9° širine; od zapada proti vzhodu od 10° — 26° vzh. daljine po Greenw. = 16° daljine.

Širina od Špice v Dalmaciji pa do Podmokli na Češkem bi znašala v zračni črti $111'12 \times 9 = 1.000'8 \text{ km.}$

Njena daljina od Bregenca ob Badenskem jezeru do Sučave v Bukovini pa $75'3344 \times 16^\circ = 1.205'4 \text{ km.}$

Širino zaznamujemo s φ , daljino pa z λ .

Da bo mogoče vsakemu zračunati tudi daljinske stopinje za Avstrijo, naj sledi tu lestvica po Bessel-nu:

φ^0	λ^0	φ^0	λ^0	φ^0	λ^0
42° —'	82'8408 km	45° 30'	78'1486 km	49° —'	73'1629 km
42° 30'	82'1891 »	46° —'	77'4539 »	49° 30'	72'4277 »
43° —'	81'5311 »	46° 30'	76'7533 »	50° —'	71'6870 »
43° 30'	80'8669 »	47° —'	76'0468 »	50° 30'	70'9408 »
44° —'	80'1965 »	47° 30'	75'3344 »	51° —'	70'1891 »
44° 30'	79'5199 »	48° —'	74'6163 »	51° 30'	69'4320 »
45° —'	78'8373 »	48° 30'	73'8924 »	52° —'	68'6696 »

3. Generalna karta v merilu = 1 : 200.000 se razprostira v listih, ki obsegajo po 1 geografično stopinjo in sicer tako, da se sredni meridijan in sredni vzporednik križata na listu. Na listu Celje se križata 46° vzporednik in 33° meridijan vzh. daljine po Ferru. Na listu Ljubljana 46° vzporednik in 32° meridijan.

Na teh generalnih kartah znaša:

$$\text{Dolenji rob } \varphi' = 45^\circ 30' = 78'8373 \text{ km} \times 5 = 394'2 \text{ mm}$$

$$\text{gorenji rob } \varphi' = 46^\circ 30' = 76'7533 \text{ »} \times 5 = 383'8 \text{ »}$$

$$\text{Razlika med dolenjim in gorenjim robom} \dots = 10'4 \text{ mm}$$

$$\text{Širinska stopinja znaša } 111'12 \times 5 = 555'6 \text{ mm.}$$

Za znanstvene reči se računajo karte od l. 1882. po Greenwich-u.

$$\text{Razlika med Ferru in Griničem znaša } 17^\circ 39' 45''.$$

$$\text{» » » » Parizom » } 20^\circ \text{ —' —''}$$

$$\text{» » Parizom in Griničem » } 2^\circ 20' 15''.$$

4. Specialna karta v merilu = 1 : 75.000.

Cela Avstrija se razdeli v XXXV kolon od zahoda proti vzhodu in v 38 zon (pasov) od severa proti jugu. Vsaka stopinja se razdeli v 2 koloni po 30' daljine in v 4 pasove po 15' širine. Stopinja ima torej 8 listov.

$$\text{Širinska stopinja} = 111'12 \times 13'3 \dots = 1.481'6 \text{ mm.}$$

$$\text{Daljinska stopinja } \varphi = 45^\circ = 78'8373 \times 13'3 \dots = 1.051'16 \text{ mm}$$

$$\text{» » } \varphi = 46^\circ = 77'4539 \times 13'3 \dots = 1.032'73 \text{ »}$$

$$\text{Razlika med gorenjim in doljnim robom znaša } 18'33 \text{ mm}$$

Vsak list se najde s tem, da zaznamujemo kolono in zono:

Ljubljana = XI. kolona	21. zona	Maribor = XIII. kolona	19. zona
Celje = XII. »	21. »	Praga = XI. »	5. »
Gorica = IX. »	21. »	Kotor = XIX. »	36. »

ŠOLSKE BOLEZNI.

— ANTON LEBAN — KOMEN.

Mens sana in corpore sano.

«Man muss den Körper stark erhalten, um ihn
fähig zu machen, der Seele zu dienen». —

J. Locke.

troci na vasi prihajajo v začetku šolskega leta večinoma zdravi in veseli v šolo. Kmalu potem pa zapazimo na njih nekako premembo. Postajajo bledi in suhi in čestokrat izgubijo tek do hrane. Le po sili uživajo jedi in celo še take, katere so navadno radi uživali. Pritožujejo se, da jih glava boli. Vsled tega postajajo žalostni in černi. Tem pojavom je krivo drugo življenje: pohajanje v šolo, učenje doma in v šoli in dolžnosti do šole. Sploh življenje postane vse drugo, nego je bilo pred šolsko dobo.

Sedenje v šoli slabo vpliva na prebavne organe. Vajeni skakati, tekati in se igrati doma in po vasi, morajo sedaj otroci po 5 — 6 ur na dan sedeti v šoli. Iz tega sledi, da mladina polagoma dobi različne bolezni, ki je imenujemo splošno šolske bolezni.

Ako torej učiteljstvo ne obrača svoje pozornosti na različne higijenične predpise, se večkrat dogaja, da mladina — boleha.

Mladina je sploh pristopna različnim boleznim. Te bolezni so: 1. Zakrivljenje hrbtne kostenice. Ta bolezen se prijavlja pri takih otrocih, ki morajo sedeti v neprimernih šolskih klopeh itd., to pa vsled tega, ker so njih kosti še mehke in se dajo ušibiti. Zbog napačnega delovanja mišic na kosti zadobi telo napačno rast. To se osobito opaža pri deklicah, ker so nežneje rasti, Dr. Erisman piše v svoji knjigi »Gesundheitslehre«: «Daß nach den bisherigen Beobachtungen bei den Mädchen die Wirbelsäuleverkrümmung zehnmal so häufig vorkommt, als bei den Knaben, hat nichts Wunderbares an sich, denn erstens ist das Knochengestüt der Mädchen zarter, die einzelnen Knochen dünner und nachgiebiger als bei den Knaben, und zweitens führen die Mädchen fast ausschließlich eine sitzende Lebensweise, weil zu den Arbeiten an unpassenden Schultischen für sie noch die vielen Handarbeiten kommen, bei welchen meistens ebenfalls eine schiefe Haltung des Oberkörpers angenommen wird.» — Tudi porabijo stariši doma deklice kot pestunje. In to večkrat vpliva, da postanejo na levi ali desni strani grbaste.

2. Druga šolska bolezen je — kratkovidnost. — Učitelj lahko zapazi, da se nahaja v nižjem oddelku malo ali nič kratkovidnih

otrok, dočim jih je v višjih oddelkih čimdalje več. Ta bolezen raste silno naglo. O tem se lahko do dobra prepričamo, ako dosledno malo-kratkovidne otroke od dneva do dneva opazujemo. Krivo pa je temu prenaporno napenjanje oči pri čitanju in pisanju, nesnažnost, a pred vsem slabe šolske klopi in največ nedostatna svitloba. Svitloba ima prihajati v šolsko sobo samo od leve strani. Šolske sobe bi morale torej imeti samo eno vrsto oken in sicer na levi strani sedečih otrok. Ako prihaja svitloba v šolske sobe od različnih strani, je to za oko jako kvarljivo in večkrat nastanejo vsled tega očesne bolezni. Da pa prihaja zadostna svitloba tudi od leve strani v šolsko sobo, morajo imeti šolska okna tudi zadostno velikost. Ministerijalna naredba z dne 9. junija 1873. l., št. 4816 pravi v tem oziru: «Das Einfallen des Lichtes von zwei entgegengesetzten Seiten in das Schulzimmer soll vermieden und das etwa von vorne einfallende Licht entweder ganz abgesperrt oder nach Bedürfnis gedämpft werden.» Vsled neprimerne svitlobe v takih šolskih sobah se večkrat dogaja, da mora učitelj ob slabem vremenu poučevati v somraku. To pa nasprotuje ravno označeni ministerijalni naredbi, ki dalje pravi: «Bei Zwiellicht (somraku) darf kein Unterrichtsgegenstand, welcher die Augen anstrengt, vorgenommen werden».

Dr. Erisman piše nadalje: «Diese Schulbank, welche die Verkrümmung der Wirbelsäule verschuldet, ruiniert auch das Auge, wenn dazu noch das Schulzimmer an und für sich dunkel ist, so daß die Kinder im eigentlichen Sinne des Wortes mit der Nase auf den Schreibheften und Büchern liegen, um nur etwas zu sehen, so sind die Bedingungen zur Entwicklung der Kurzsichtigkeit im hohen Maße gegeben.» — Osobito v poslednjem času je postala kratkovidnost prava kalamiteta, proti kateri se moramo kolikor možno upreti. Zbog tega je nujno potrebno, da gleda učiteljstvo na to, da otroci pri pisanju, risanju itd. pravilno sede in da se jih ne preoblaga z domačimi nalogami. Tudi naj se pazi na to, da si mladina ne prisvoji premajhne ali predrobne pisave, ampak da se poslužuje primerno velikih pismenk.

Ako učitelj zapazi pri otroku začetek pojavljajoče se kratkovidnosti, naj takoj stariše na to opozori, da si poiščejo zdravniške pomoči, kajti ura zamujena, ne vrne se ne nobena — pravi narodni pregovor.

Šolska bolezen je tudi 3. glavobol, ki večkrat nastane, ako je šolska peč pregorka. Ministerijalna naredba z dne 9. junija 1873, št. 4816 določuje, da naj bode toplota v šolski sobi 13° R.

Šolskim boleznim lahko prištevamo tudi 4. jetiko. Povzročajo jo zrak v šoli in nenaravno in nepravilno sedenje otrok pri pisanju itd., kajti vsled tega nastaja nepravilno dihanje in se pojavljajo napake v krvnem toku. V ozkih, vlažnih in zaduhlih šolskih sobah se pojavlja tudi škrofuloznost.

Iz vsega je razvidno, da, ako otroci napačno pri delu sede, ako imajo nedostatno svitlobo, slab zrak v šoli; ako so preobloženi z delom, hirajo in je njih zdravje v nevarnosti. Temu v okom priti je naloga šolske higijene. Učiteljstvo naj prilično v zdravstvenem oziru vpliva na šolsko mladino. Naj jo poučuje glede omenjenih točk bolezni. Umestno bi bilo, ako bi se zdravoslovje na učiteljskih poučevalo od okrajnega ali drugega zdravnika. To se je tuintam v nas že uvedlo.¹ Na Bavarskem so že pred 20 leti ta predmet uvedli.

V nadaljno izobražbo glede na to, priporočamo sledeče knjige: Dr. L. Guillaume: «Die Gesundheitspflege in Schulen». Lorinzer: «Zum Schutze der Gesundheit in den Schulen». Virchow: «Über gewisse, die Gesundheit benachteiligende Einflüsse der Schulen». Dr. Bock: «Bau, Leben und Pflege des menschlichen Körpers». Dr. K. Recklam: «Gesundheitslehre in der Volks- und Fortbildungsschule». Dr. A. Baginsky: «Handbuch der Schulhygiene». W. Zwey: «Das Schulhaus und dessen innere Einrichtung». Dr. M. Gauster: «Die Gesundheitspflege im Allgemeinen und hinsichtlich der Schule im Besonderen». V. Prausek: «Über Schulbänke, Schultische und Stühle». Dr. Bilz: «Das neue Natur-Heilverfahren».

O ŠOLSKIH HRANILNICAH

prinaša «Osvěta lidu» iz predavanja dr. B. Theina, advokata v Pardubicah, nastopno:

Belgijski sestav. 1. Otroci oddajajo razrednemu učitelju katerokoli vsoto — ne pod 5 h — kojo kdo kje dobi, za vložek. Ta vodi knjigo, v kateri ima vsak vlagatelj svoj folij. Za sprejemanje vložkov sta določena eden ali dva dni v tednu. 2. Vsak vlagatelj dobi kot pobotnico list z obsegom svojega folija. Razredni učitelj izroča vložke vsak teden ravnatelju (nadučitelju), ki vodi o prejetem denarju posebno knjigo. 3. Kakor hitro dosežejo vložki 1 K, vloži jo ravnatelj v javno hranilnico na knjižico z vlagateljevim imenom; nadaljne vloge vrše se pa mesečno. 4. Knjižica ostane pri ravnatelju; učencu se prikazuje le na posebno zahtevo staršev v pogled. 5. Izplačevanje se vrši s posredovanjem ravnateljevim le na voljo staršev v celoti ali v delih: priporoča pa se, da se vložki ne vzdigujejo. 6. Vsako silenje za udeležbo je izključeno; učitelj vplivaj le s poukom, z vzgojo.

V Belgiji je institucija šolskih hranilnic spojena z imenom dr. Francois Laurent. Rojen je bil 8. julija 1810 v Luksemburgu, umrl leta 1887. kot prof. civilnega prava na vseučilišču v Gentu. Deloval je praktično za ustanavljanje šolskih hranilnic v Belgiji, predavajoč zlasti učiteljem;

¹ Menda po vseh učiteljskih. Ured.

njega spis «Conférence sur l' epargne» je preložen na vse svetovne jezike. Neki dr. Guinnard je po oporoki določil 10.000 frankov temu, kdor bi pokazal najboljše delo za izboljšanje gmotnega ali intelektualnega stanja delavskih slojev. Razložbo je prepustil narodu. Narod je nagrado prisodil Laurentu za spis «Conférence sur l' epargne». V Belgiji je hranilnica na podlagi zavarovanja za življenje in zasleduje ta namen. V mestih in na deželi, povsod so takozvane mutualités scolaires, t. j. državno priznane družbe z namenom, pospeševati varčnost mladeži, njih zavarovanje za življenje, zagotovljenje otroških vložkov, da se dosežejo kolikor največje obrestovanje za nje, podpor in koristi. Država daje 2 franka subvencije na vsako knjižico, na katero se je za preteklo leto prihranilo najmanj 3 franke in razen tega 60 ct. za 1 frank premije za varčevanje (za vsodbudo). Provincija daje 50% letnega prihranka in državno subvencijo «za vsodbudo». Kadar n. pr. 20leten človek prihrani mesečno 1 frank, prikazuje se stvar tako: 12 frankov na leto + 2 franka državne subvencije = 14 frankov — 60 ct. × 14 od države za vsodbudo = frankov 8'40 × 14 = 22'40. K temu od provincije 50% = 7 frankov, skupaj 29'40 frankov. Po 18 letih, v starosti 38 let. preneha plačevati, a ima zagotovljeno rento 360 frankov na leto, ko doseže 25 let. Otroci, kateri analogiški začno varčevati v dobi 6, 10, 15, let, imajo že v 15., 20., 29. letu pravico na letno pokojnino 360 frankov, da dosežejo 65 let. 25 letni mora vlagati do 55. leta, 30.letni mora vlagati do 65. l. (poslednji pa imajo rento le 342 frankov). Čim preje se začne varčevati, tem preje se more prenehati. Pomen šol. hranilnic v Belgiji naj pojasnuje ta primera: Belgija je velika kakor Tirolsko, pa ima 6krat toliko prebivalcev. Tam je 400.000 varčevalnih otrok, izmed kojih ima 370.000 že svoje pokojninske knjižice. Od 9600 šol Belgije ima 7000, to je 72%, hranilnice. Dalje ima v Belgiji 100 srednjih šol svoje hranilnice. Kot specialiteto navedemo, da posamna mesta darujejo vsakemu novorojencu hranilno knjižico po 1 frank. To ne zahteva velike zaloge. Pri 3% pribitku čini to v mestu s 100 tisoč prebivalci na leto 3000 frankov.

Švicarski sestav. Šolska hranilnica je tudi spojena z javno hranilnico, pa je vendar od nje neodvisna. 1. Na čelu so župnik in učitelji. 2. Učitelji prejemajo mesečne prihranke, ne manj nego 2 centima. 3. Vsak otrok dobi šolsko vložno knjižico, v katero zapisuje učitelj. 4. Obresti donaša le vložek črez 1 frank, kdor do 2 let ne prihrani enega franka, temu se vložek vrne. 5. O vložkih vodi učitelj knjigo, v koji ima vsak vlagatelj svoj folij. 6. V javno hranilnico se vlaga vsota vložkov; sumarnim vlagateljem postanejo učenci, zastopani učiteljstvu (akumulativni vložek). Javna hranilnica daje na te vložke za pol % več. 7. Vsakoletno se tega pol % in obresti od vložkov pod 1 frankom, če se doseže 40 frankov, razdele enakomerno med vlagatelje, ki so že prihranili po 1 frank. 8. Pra-

vilno more vlagatelj svoj vložek vzdigniti, če dopolni 15. leto. O poprejšnjem izplačanju določa šolski svet z dogovorom občinskega sveta (mestnega sveta).

Za Dansko je to najvarčnejša država evropska; izkazuje 1 milijardo prihrankov, 333 frankov na glavo. (Danska 400 frankov na glavo.) Od teh je 20,000 varčujočih otrok z $1\frac{1}{2}$ milj. frankov prihrankov. Denar je vložen v ljudskih bankah katonskih in občinskih. Tam so tudi hranilnične tovarne (4000 vlagateljev z 2 milj. vložkov). Šolske in hranilnične tovarne se smatrajo ter tudi izkazujejo kot najboljše sredstvo proti alkoholizmu. Razun že navedenih držav imajo uvedene šol. hranilnice: Dansko, Švedsko, Holandsko, Špansko, Portugalsko, pa i Rusko.

Nemški sestav. Samostalna šol. hranilnica. Učitelj prejema in pobotuje vloške, kateri se nalagajo kar največ ugodno na popularno gotovost: v javne hranilnice, kupujejo se papirji, hipotečna posojila. Uprava je v rokah odbora, v katerega se volijo tudi starši. Namen teh hranilnic: Pokritje za nabavo obleke (balo) po izstopu iz šole, stroške za pouk v nadaljevalnih šolah, konfirmacija itd. Nadzor je državen in so uvedeni strogi blagajniški predpisi. Učitelj, kateri vodi tako šolsko hranilnico, dobiva nagrado. — Nemčija ima 54 milj. prebivalcev, 14 milj. hranilcev, 10 milj. prihrankov, od kojih pripada na osebo 188 mark. Mladinskih hranilcev je v Nemčiji pol milijona; šol. hranilnic je 4000 z vložki 20 milj. mark. Vložki se zopet vzdigajo nazaj povprečno 22⁰/₁₀₀. Vzakonenje te institucije je ravno v polnem toku.

Francija. Tam je bila ustanovljena l. 1834. v Le Mans od Dulac-a prva redna šol. hranilnica in je torej ta institucija francoskega izvora. Institucija se je začela širiti v Franciji in zunaj nje, ali vsled napačne organizacije je preminila v letih 60. Zmagoslavno je začela nastopati, ko je l. 1874. de Malarce za stvar interesoval naučnega ministra in z njega pomočjo razvil živahno agitacijo. Pet let potem, l. 1879. bilo je v Franciji 10.400 šol. hranilnic z 150.000 hranilcev in s 3,600.000 frankov vložkov, l. 1889. 21.000 blagajn s 13 milj. frankov vložkov. Vsled uvedanja pošne hranilnice je šla ta institucija zopet nazaj, zato pa je ustanovil sloviti filantrop Cave l. 1891. takozvane mutualités scolaires. Te mutualités scolaires, sledeč življenskemu zavarovanju in imajoč etiško podlago, so se naravnost čudovito razširile in se javljajo kot najpopolnejše šolske hranilnice in so neprecenljiv izvir dobrega in blagodara. Njih namen: 1. Pomoč v slučaju bolezni člana do 3 mesecev (prvi mesec 50 cts., drugi in tretji 25 cts. na dan). 2. Zavarovanje rezerviranega kapitala v starosti 55 let. 3. Zavarovanje življenske rente s početkom 56. leta starosti. 4. Nravna in bratovska podpora članov, dodavanje za preskrbo v dobi učenja (rokodelstva ali obrta), podpora za dosego obrtne ustanovitve. — Član more postati vsak otrok s početim 4. letom starosti. — Pristop:

Oče podpiše glasovnico, v kateri otrok obljubi biti dober član, izpolnovati svoje dolžnosti do družbe, zlasti plačevati vsak pondeljek 10 ct. in razun tega 5 ct. na mesec za podporne namene. Izjava, da je zdrav, ter da zahteva po 3 mesečni poskusni dobi definitivni sprejem. Izpisek iz matrike je treba priložiti.

Učitelj sestavlja sezname zglašanih, prejema, zapisuje in potrjuje vložbe, oddaja jih vsak teden šol. vodji. Za to opravilo se sme porabiti prvo četrt ure pouka. Šol. vodja (ravnatelj) odvaja vložbe družbi vsaki četrt leta. Podpora učiteljstva teh zavodov je jako izdatna, tako da jih je Loubet o neki priliki imenoval «apostole nove vere». Denar v hranilnice vložen razdeluje se tako: 1. 5 ct. gre v bolniško blagajno «podporni zaklad» imenovano; 2. 5 ct. v družbeni fond; 3. 5 ct. mesečno v rezervni fond; 5 ct. v bolniško blagajno. Zato dobi član: 1. podporo v slučaju bolezni; 2. po doseženem 55. letu od vsakega prihranjenega franka 60 ct. rente; 3. pravico do prihranjenega kapitala, koji v slučaju smrti pripada dedičem s $3\frac{1}{2}\%$ obresti. Kar se tiče 5 ct. v družbeni fond vplačanih, velja: a) kapital je seveda izgubljen, toda b) v starosti 55. leta se podeli renta 74 ct. od vsakega prihranjenega franka. Skupaj torej 5 ct. na teden vloženih nese 58 frankov + 90 frankov = 148 frankov. Z večjim vplačevanjem je mogoče to svoto zvišati na 360 frankov. Pravico do pokojnine ima, kdor je bil član 15 let. Mutualist ima dvojen vir: 1. svoje vložke, vpisane v posebno knjižico, 2. po enem letu članstva knjižico pokojnine, največ z državnimi subvencijami oskrbovane. Država daje do pol milijona frankov na leto pod raznimi naslovi. — Sekcijski šef Barberet se je izrazil o tej priliki: 10 milijonov mutualistom danih učinkuje več dobrega nego 50 milijonov javnih podpor (od 1881-99, torej za 18 let je dala država 9 milijonov mutualistom, a $3\frac{1}{2}$ milijarde javnim podpornim fondom). Povedal je resnico, kajti podpirani: lenuh in berač le bereta, medtem ko mutualist ne prosi podpore in podpira druge.

Anglija. Z začetkom 70 let so se institucije šol. hranilnic v Angliji močno povzdignile. L. 1877 so bile v 1008 mestih šol. hranilnice z 216.500 vlagatelji in črez 2 milj. vložkov. Od te dobe pa so upadle vsled konkurence pennyovih bank in poštne hranilnice, katere zasledujejo tudi ta smoter. Gladston je bil navdušen privrženec te institucije. Leta 1873. je poslala vlada J. G. Fische v Belgijo studirat tamošnje šol. hranilnice.

Italija. Ima skoro tak sestav kakor Švica, le da se tam vlagajo vložki v poštno hranilnico, kar je v zakonjeno z zakonom o poštnih hranilnicah z leta 1875. Hranjenje se vrši s poštnimi znamkami, katere dobivajo učitelji od poštnih uradov anticipando za 1% provizije (kakor drugi prodajalci poštnih znamk). Leta 1888. je bilo tam 103.000 varčujočih otrok; vložki so znašali pol milj. lir.

Amerika. Tam cvete institucija šolskih hranilnic poglavitno s podporo dam. V Ameriki so uvedeni avtomati z otvori 1, 5, 10, 25 stotink. Dete potegne, in izide prejemnica banke s potrdilom, da se bo izdala knjižica proti 4% obrestovanju, ko doseže en dolar. Prejemnica se ne plača nazaj pred pretekom 6 mesecev.

Avstralija. V Avstraliji so uvedli šolske hranilnice brez vsakega teoretizovanja, zato je njih uporaba sama obsebi jasna. V vrsto imenovanih držav pristopa tudi Japonska, kjer je prof. jur. dr. Mayet v Tokiu izdal že l. 1886. navod, kako se ustanavljajo šolske hranilnice.

Ogrsko. Tam je to stvar pospeševal Deak že leta 1873. in jo pospešuje dosedaj neki kralj. svetnik F. Weiss, a vendar se doslej ni dosti vkoreninila.

Avstrijsko. Leta 1875. je vspodbudil k ustanovitvi šol. hranilnic dr. Ratkowsky na Dunaju. Leta 1877. je ustanovil tam dr. Rosner «Hranilno društvo za otroke». Sploh lahko rečemo, da ta stvar pri nas spi. V Brnu je dobil učitelj Ferd. Bezděk državno stipendijo 400 K, od mesta 300 K in tovarnarja Löwa Beera 200 K v namen potovanja za proučavo kako se v tujini ustanavljajo šolske hranilnice. Povrnivši se, poročal je o svojih izkušenostih, na kojih temelju se je sestavil odbor, ki deluje za stvar. Od leta 1902. je v eni brnski šoli že ustanovljena šolska hranilnica. 1. leto je bilo 517 K, 2. leto 1400 K, 3. leto pa 2097 K.

Stvar je izvestno dobra ter se da uresničiti, ako je le malo dobre, volje. V ta namen naj se sestavi odbor, ki preskrbi pripravljajno delo. Ta odbor naj bi za stvar interesoval deželni šolski svet in pri njem dosegel dovoljenje, da bi se za poskušnjo na eni šoli uvedla šolska hranilnica. Ko bi se za stvar interesovale tudi tovarne, lahko pričakujemo, da bi jo te tudi podpirale.

J. St.

KNJIŽEVNO POROČILO.

«*Sachweiser über die Führung der Berufs- und Amtsgeschäfte für Lehrer und Schulleiter an öffentlichen Volks- und Bürgerschulen*». — Tako se imenuje 89 strani broječa brošura, katero je izdal Anton Schwetter, mestni nadučitelj na Dunaju, in katera se dobiva pri «A. Pichler's Witwe» na Dunaju, V., Margaretenplatz 2. — Ker se mi zdi brošura važna osobito za mlade učitelje in voditelje, hočem nekaj besed o njej spregovoriti. Ad rem:

Šolski voditelj dobiva večkrat nekaj aktov v uradno poslovanje odnosno v rešitev. Mlademu — še ne izkušenemu voditelju — dela to preglavico. Ta brošura mu bode dobro služila in mu bode dober svétnik. — Pisatelj Schwetter je zvezal nebroj postav, ukazov in odlokov v lep šopek in napravil lepo zbirko postavnih določb, ki bodo učiteljstvu dobro

služile. — Brošuro je razdelil na dva dela in sicer ima prvi del 14 točk, a drugi obsega repertorije.

Prvi del nam predstavlja šolskega voditelja napram šolskim oblastim, potem napram podrejenemu učiteljstvu in šolski mladini. — Na to se ozira pisatelj na šolsko disciplino, higijeno, na administracijo in na poslovanje šolskega vodstva, na nadzorstvo itd.

Drugi del ima bolj praktične podatke in repertorije. Brošura je bolj namenjena dunajskim šolam, a tudi našim bode dobro služila, ker najdemo v njej marsikako dobro zrno. Dobrodošla je brošura osobito kandidatom, ki se pripravljajo na učiteljski izpit. — Jim bode dober vodnik.

Vsebina prvega dela je:

I. Schulleitungen. II. Lehrverpflichtung des Schulleiters. Håndhabung der Gesetze. Ortsschulrat itd. III. Vorschriften der Schulleiter hinsichtlich der ihnen unterstehenden Lehrpersonen. — IV. Vorschriften, die Lehrpersonen betreffend u. zw.: A. Über die Systemisierung von Lehrerstellen. B. Über Konkurse, Anstellung und Lehrverpflichtung. C. Über Versetzungen von Lehrpersonen. D. Über Substitutionen. E. Dispensen. F. Urlaube. G. Lehrbefähigungsprüfungen. H. Konferenzen. I. Disziplinarangelegenheiten. J. Über Gehalte usw. K. Über Pensionierung, Dienstenthebung und Resignation. L. Über Wehrpflicht. M. Allgemeines. — V. Schulen und Klassen. VI. Der innere Schulbetrieb überhaupt. VII. Amtsschriften. Schüler und Lehrerbibliothek. Inventar. VIII. Religiöse Übungen. IX. Hygienische Vorschriften. X. Schullokalitäten. XI. Pauschalien. XII. Portofreiheit. Stempelpflicht. XIII. Privatschulen. XIV. Naturalwohnungen der Schulleiter. XV. Instruktionen und Angelegenheiten der Schuldiener. Über Reinigung, Heizung, Lüftung, Beleuchtung».

Drugi — ali posebni — del ima mesečne repertorije v šolskem letu, katere bodo učiteljstvo zanimale.

Učiteljstvu toplo priporočamo to brošuro, ki velja 1 K. Pedagoški pisatelj Fr. Frisch piše o knjigi, da je «ein unentbehrliches Hilfsbuch zur Erleichterung des schönen Berufes aller jener Männer, welchen die Jugend, der Stolz und die Zuversicht unseres Vaterlandes anvertraut ist.»

Anton Leban.

«Handbuch zur Führung der Amtsgeschäfte der Schulleitungen an Volks- und Bürgerschulen.» (Mit praktischen Beispielen zur Führung der Amtsbücher, sowie für den gesammten schriftlichen Verkehr des Schulleiters.) Von Gust. And. Ressel, Magistratsbeamter. — Ta knjiga, ki broji 410 strani in velja broširana 5 K 40 h, a vezana 6 K, se dobiva pri «Pichler's Witwe» na Dunaju, V. Margaretenplatz in je gotovo učiteljstvu dobrodošla.

Knjiga le-ta je praktično delo izvežbanega uradnika dunajskega županstva, recte dunajskega okrajnega šolskega sveta. — Pisatelj ima s to knjigo namen olajšati mlademu voditelju delo v svojem poslovanju, on mu hoče praktično pokazati, kako naj vodi uradne spise, pa tudi staremu in praktičnemu šolskemu voditelju daje ta knjiga dobre migljaje in nasvete. Šolski voditelj bode našel v tej knjigi marsikaj, ki mu bode pojasnilo to in ono in mu bode pokazalo prave napatleje v zboljšanju svoje stroke. — Pisatelj Ressel se je posebno oziral na najvažnejše postave, ukaze, odloke in določbe, ki morajo vsakemu šolskemu voditelju

biti znane. Seveda je osobito praktični del knjige bolj za nemške šole ustrojen, pa tudi slovenski učitelj bode lahko marsikaj dobrega za naše šole iz nje izcrpil. — Vsebina knjige je pa sledeča: «I. Allgemeines über die Amtstätigkeit des Schulleiters. — Die Schulgesetze und Schulbehörden.» II. Rechte und Pflichten der Schulleiter. III. Portofreiheit, Stempelpflicht; äussere Form der Eingaben und Ausfertigungen. IV. Die Führung der Amtsschriften. V. Die Schulchronik. VI. Der Lehrkörper und die Konferenz. VII. Schulbesuch, Schulbeschreibung und Matrikenführung. VIII. Die Entlassung aus der Schulpflicht; Befreiung und Erleichterungen. IX. Schulversäumnisse und Schulstandveränderungen. X. Lehrziele und Unterrichtserteilung. XI. Lehrfächerverteilung und Stundenpläne. XII. Religionsunterricht und religiöse Übungen. XIII. Der Handarbeitsunterricht. XIV. Der Turnunterricht. XV. Die Sammelkasse. XVI. Schulgesundheitspflege. XVII. Lehr- und Lernmittel; Inventar und Pauschalienerrechnung. XVIII. Die Schulbibliothek. XIX. Vermischte Eingaben der Schulleitungen. XX. Obliegenheiten der Schuldienner, Hausbesorger an den Schulen und Turnschuldienner. — Anhang: Eingaben der Lehrer in ihrem Dienstverhältnisse.»

Iz tega je razvidno, da je knjiga za učitelja jako zanimiva. Vsakomur bode dobro došla četudi ni morda učitelj, a se peča kot ud šolskega sveta s šolo in učiteljstvom. Dobrodošla pa bode v prvi vrsti mladim šolskim voditeljem.

«Pädag. Zeitschrift» v Gradcu piše o tej knjigi ad verbum: «Das Buch führt nicht nur die verschiedensten Amtsgeschäfte auf, sondern leitet auch in der umfassendsten Weise an, wie dieselben durchzuführen sind. zahlreiche Tabellen aller Art sind in ihrer Ausführung dargestellt, verschiedene Eingaben für alle möglichen Fälle in durchgeführten Mustern gegeben und dabei selbstverständlich auf alle einschlägigen Gesetze, Verordnungen usw. Rücksicht genommen. Das Buch praktisch, handlich und übersichtlich zu gestalten, war das Hauptstreben des Verfassers, und dies muss auch als gelungen bezeichnet werden. Wir glauben wohl nicht nötig zu haben, den Wert dieses sich selbst bestens empfehlenden praktischen Handbuchs für unsere Leser noch besonders zu betonen».

Anton Leban.

Propovodi. I. Tomo Zupan. V Ljubljani, 1905. Zalagatelj Tomo Zupan. Natisnil Dragotin Hribar. V mali osmerki 383 strani z uvodom, zaznamkom vsebine in s popravki. Broširan komad stane 2 K; elegantno vezan 3 K 20 v. — «Slovenski Narod» piše o tej knjigi tako-le: Mospignor Tomo Zupan, ki je stopil l. 1904. v stalni pokoj — a še pridno deluje! — si je s pričujočo zbirko govorov za vse cerkveno leto sam postavil najlepši spomenik na svoje dolgotrajno delovanje med našo mladino na gimnaziji. Leto za letom je razlagal dijakom v šoli nauke sv. vere in jim oznanjeval božjo besedo v cerkvi; sedaj jim zapušča kot zrel sad svojega nemalega truda, dejal bi kot svojo oporoko zvezek svojih govorov, po katerih naj bi segli pred vsem številni bivši njegovi učenci, ki so ohranili v srcu hvaležnost do svojega učitelja. Ne bodo se kesali. Z veseljem bodo prelistovali te kratke, v izbrani besedi na podlagi sv. pisma sestavljene in s poučnimi izgledi iz življenja in zgodovine okrašene eks-horte, ki obsegajo skozi in skozi obilo zdrave in krepke dušne hrane. In kar posebno odlikuje te propovedi, je to, da v njih ni tiste politične prilake, ki jo žal sedaj tako rada rabi naša duhovščina v svojih propovedih.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Tega zbornika, ki ga izdaje «Zgodovinsko društvo» v Mariboru in ga urejuje profesor Ant. Kaspert v Gradcu je izšel 1. in 2. snopič 2. letnika s to le vsebino: I. Razprave: a) Ilešič, dr. Fr.: Početki štajersko-slovenske književnosti v 18. stoletju; b) Kovačič Fr.: «Muže» in «mužanje»; c) Štrekelj Karol dr.: Razlaga nekaterih krajevnih imen po slovenskem Štajerju; d) Kotnik Fr.: Donesek k zgodovini praznoverja med koroškimi Slovenci. II. Mala izvestja: Štrekelj dr. K.: Nekaj prispevkov k slovenski bibliografiji. — Kotnik Fr.: Nova brambovska pesem iz l. 1809. — F. K.: † Luka Zima. III. Književna poročila. IV. Društvena poročila. — Ta publikacija spričuje kako lep smoter zasleduje «Zgodovinsko društvo». Priporočamo ga torej prav toplo slovenskemu učiteljstvu v najizdatnejšo podporo v duševnem in gmotnem oziru.

Kaj je torej z alkoholom? Vsem, ki so dobre volje pojasnuje M. V. — 1906. Založila «Katoliška tiskarna» v Ljubljani. Cena s poštnino vred 77 h. — To brošurico, čije tendenca je razvidna že iz naslova, prav toplo priporočamo svojim čitateljem.

Razgled.

Listek.

Dr. Barnardo, otec zapuščenih. Ob koncu šestdesetih let je študiral v «London Hospitale» mladi Irčan, Barnardo, ki je hotel postati misijonar v Kini. Studiral je medicino zato, da bi mu bila v prospeh pri bodočem poklicu. O prostem času je obiskoval razrede «ragged schools», koje so polnili otroci najnižjih slojev. Tu je poučeval uboge otroke zanimajoč se ne malo za njih bedo. Nekdaj ni hotel po končanem pouku neki bos, v cunje zaviti deček zapustiti šole. «Nu, moj mali, ti ne greš domu?» vprašal je Barnardo dečka. «Nimam doma», odgovoril je ta. «A nekje vendar le stanuješ», odvrnil je sočutno mladi doktor. «Nikjer». «Nimaš li očeta?» «Nikoli.» »In mater?» «Nimam.» Kaj storiti? Ko deček ni hotel zapustiti tople sobe, povedel ga je Barnardo na svoj dom. To je bil njegov prvi adoptovanec. Ta mu je pripovedoval, da na sto drugov in družic nalik njemu životari brez staršev. In popeljal je Barnarda na Borough-Markt. Bila je hladna septembrova noč. Tu je raztreseno ležalo na sto otrok pokritih s cunjami, da celo s kosi papirja. «Naj je li zbudim?» vprašal je deček. «Nikari!» del je Barnardo. To je bil začetek delavnosti velikega angleškega filantropa, kateri je vlani v Londonu umrl in o kojem so časniki prinašali navdušena poročila. Zanimivo je čitati, kako je Barnardo spremil na imenovani trg v pozni nočni uri nekoliko angleških bogatašev, kako je opozoril na te zapuščene otroke lorda Shaftesbury-ja in kako je zbornica poslala na kraj bede komisijo v tretji uri po polnoči. To je tako, kakor kos romana. Črez 400 zapuščenih otrok je stalo v tej noči pred zakonodajalci angleškimi. Barnardo je dočkal pomoči v svojem ljudomilem delu. Na tisoče malopridnih otrok je povrnil življenju ter jih naučil poštenega dela. Seme človekoljubnosti, katero je on zasejal ne vsahne z njegovo smrtjo, temveč poroča se ravno zdaj v londonskih listih, da

se uspešno širi njegovo prizadevanje, ki mu je zagotovljeno polno in obče priznanje.

J. St.

Knjige in izobrazba v Ameriki. Proizvajanje knjig v Ameriki je zelo poskočilo. Dočim je leta 1880. prišla ena knjiga na 15.568 prebivalcev, proizvajalo se je leta 1900. že toliko knjig, da pride ena knjiga na 11.726 prebivalcev. Število analfabetov se je v tem času znižalo od 17 na 10%, dasi še vedno nimajo prave šolske obveznosti. Tako je n. pr. samo v New-Yorku 100.000 otrok, ki ne obiskujejo šole.

Izlikanje listov in cvetov. Pri risanju se posebno zdaj uporabljajo stiskani listi in cveti. Stiskanje zahteva precej časa in paznosti, kajti treba jih je pregledovati in prekladati med suh papir, da se prav posuše in ne počrne. Temu se ognemo, če liste in cvete vložimo med debel pivni papir in jih s toplim likalnikom popolnoma izsušimo. Da se nam delo posreči, je treba nekaj priročnosti, a tu dobimo, če smo pazni, liste in cvete svežih barv — nestratene in za rizbe brzo pripravljene. Da se nam dalje vzdrže, pritrdimo jih na steklo z arab. gumijem ali s šelakom, razpuščenim v vinskem cvetu in podlepimo jih z belim papirjem.

J. St.

Pedagoški paberki.

Besedna slepota. — Tako imenovano «besedno slepoto» premotrivajo iznova tudi očesni zdravniki. To stanje ni nikakor tako redko, kakor se je poprej mislilo, kajti po preiskavi, ki se je v londonskih osnovnih šolah izvršila, pride med sedemletnimi otroki na 2000 eden, ki v znatni meri boleha za besedno slepoto. Ta bolezen se pojavlja večinoma v nižjih ljudskih slojih, in sicer pogosteje pri dečkih, kakor pri deklicah. Dr. Thomas je v strokovnem časniku «ophthalmoskopu» podal svoje izkušnje v preiskavanju takih otrok. Tu naj zadostuje kot vzgled eden slučaj, o kojem dr. Thomas poroča: Sedemleten deček je prišel v šolo, ki se je za vsakoršno delo izkazoval kot zelo spretnega, bil je tudi prav sposoben za opazovanje in premišljevanje, ni pa nikakor mogel obdržati črk v spominu. Tri leta potem se je znatno razvil in je mogel na pamet težke račune reševati. Nasprotno pa se ni mogel naučiti čitati. Njegova nesposobnost pa je bila samo ob črkah, dočim je arabske številke znal čitati in izvajati velika seštevanja in množenja. Mnogo so si prizadevali, da bi ga tudi črk naučili, pa on je vedno besede napačno čital, in marsikaterih besed ni mogel sploh čitati, ker je n. pr. črki **r** in **b** zamenjaval. Naravnost ganljivo je bilo videti, s koliko gorečnostjo je deček vkljub vsem težavam zastavil svoje moči na učenje čitanja, ker ga je k temu priganjala nenavadna častizeljnost, in kako ga je to mučilo, ker se mu ni čitanje sponeslo. V starosti 11 let je mogel s trudom čitati par besed z največ tremi črkami, pa tudi le tedaj, če jih je kazal s prstom. Seveda ta slučaj besedne slepote je bil precej visoke stopnje, kajti na ta način betežen otrok more, če je drugače nadarjen, z drugimi možganskimi zmožnostimi to napako nekako premagati, dasi se nikdar ne nauči gladko čitati. Dr. Thomas pripoveduje dalje o nekem otroku, ki je bil sijajno nadarjen in je pozneje postal kirurg in vendar ni znal čisto nič čitati, temveč si je vso svojo vedo pridobil po ustmenem pouku. Besednoslepi otroci se morajo v enem razredu zase poučevati, zato da more učitelj vsakega učenca zadostno opazovati. V začetku je ta težava, da je petindvajset črk abecede preštevilnih, da bi se jih mogli ti otroci naučiti in obdržati. Po drugi strani se arabskih številk navadno hitro nauče. Znamenito je, da besednoslepi učenci besede kot celote pogosto dobro spoznavajo, ne da bi si mogli črke, iz katerih so sestavljene, prav zapomniti. Izšle so že številne knjige o pouku za besednoslepe, in so se za nje izdale celo

posebne čitanke, v katerih se rabijo le prav zveneče besede, da si jih otroci najprvo po zvoku in podobi vtisnejo.

Tolstoj in otroška vzgoja. «Deca», piše grof Tolstoj neki znani gospej, «se uči kadar čuti veselje do učenja in kadar stvar, katera se ji prednaša, razume. Najhujša napaka je pustiti, da se deca duševno zakrnja: zakrnja se, če jo pred časom preobložimo z neprebavljivimi učnimi nalogami. Naj se torej deca tako malo poučuje, kakor je le možno. Namesto prezgodnjega pouka naj se dete uči delati: naj ve dete, tudi imovitih staršev, da se ne sme nikdo sramovati nobenega domačega dela. Naj torej deca dela sama, kar le more: naj nosi vodo, čedi svoje čevlje in krtači obleko, naj pogrinja mizo, naj prinaša in raznaša od prodajalcev in sosedov. Več nego francoščina in piano nauči jo to delo življenske skušenosti in praktične modrosti, koje ji šola, katera le teoretiško poučuje, ne daje. A razun tega nauči delo otroke načela, da smo si na svetu vsi bratje, da ni suženjev in gospodov, da moramo vsi delati. V tej stvari pa morajo stariši otrokom dajati dober vzgled. Delo je za deco velika npravna vzgoja in zato svetujem, da bi otroci raje delali, namesto da bi sedeli pri knjigah. Ko bodo po letih doraščali in se telesno okrepili, pa se bodo tudi teorije hitreje naučili».

J. St.

Obvezne igre za mladino obojega spola trudi se na Nemškem uvesti «osrednji odbor za razširjenje ljudskih in otroških iger». Kot potrebno pripravo je najprvo ustanovil tečaje v mnogih mestih, v kojih se je tekom nekaj let do 10.000 učiteljev in učiteljic pripravilo za vodstvo letnih in zimskih iger. Četudi se je po prizadevanju odbora dobilo izdatne podpore in priporočanja nele pri pruskem in bavarskem ministrstvu, ali od uprav posamnih mest, obrnilo se je s posebnim poročilom do vseh ministerstev pouka, do 150 višjih šolskih uradov in 864 magistratov velikih in srednjih mest v Nemčiji, da bi se po načelih v poročilu podanih hitro uvedle igre za mladež. Kratki obseg te spomenice je bil ta: 1. Mladinske igre imajo za zdravje in vzgojo veliko ceno. 2. Šola sama mora imeti skrb za igre ter jih urediti ne samo po slučajih in priložnostih, temveč po načelih in sistematično (naredba prus. ministrstva za pouk z dne 27. okt. 1882). 3. Za vsako deško in dekliško šolo (po primernem razdeljenju mladeži) naj se določi eden popoldan igran, z občno in obvezno udeležbo otrok. Trajno oproščenje podeluje se le na zdravniško priporočilo. 4. Vsaka šola imej lastno ugodno igrišče. Orodje za igre oskrbuje šola. 5. Igre nadzirajo učitelji, kojim se dotične ure všteva v obvezno število ur, ali pa se nagradujejo posebno. 6. Igram določeni poldnevi morejo se uporabiti za telovadbo, izlete, kopanje in plavanje, drsanje ali drugo zabavanje. V ta namen se določi omenjeni poldan za celo leto. 7. Vse zapreke, ki se stavijo v dosego navedenega, naj se odstranijo, kajti vzgojiti se ima čila in krepka prihodna generacija.

J. St.

Antiška in moderna izobrazba. Četudi ni nikakor podcenjevati tega, kar nam je antiški svet v svojih imenitnih, slovstvenih in umetniških spominkih zapustil, vendar je treba primerjati obzor starega sveta z novim modernim obzorjem. Tu vidimo, kako je ta v tisočeri smereh narastel in se razširil iz zaprtih mej davnovekih. Sedanja doba ima neizmerno več pozitivnih vednosti v vseh strokah človeškega vprašanja, poznav in najraznejših izvedenosti v delu, kajti od minolosti grške in rimske prosvete so vznikle mnogoštevilne nove vede ali so pa stare dosegle tako znaten razvoj, da je staroveško vednostno stremljenje in izsledki, če jih z njimi primerjamo, marsikako podobno otročjim poskusom. Nasproti temu pa ima ne malo večjo važnost učenje starih jezikov, kojim se morajo v mnogih deželah dosedaj najdražji čas, da, najboljša leta učeče se mladine darovati, da bi se — po trditvi privržencev stare filologije — «dosegla prevažna smer formalne izobrazbe».

Hvala Bogu, da se množe vrste odpornikov stare smeri, ki vidijo v njej ničnost in nekorist takih studij. Klasični jeziki so potrebni samo onim, ki se hočejo posvetiti vednostni struji in zlasti proučevanju izvirnih spisov grških in latinskih, kojih obseg more vsak izobraženec spoznati iz izvrstnih prevodov hitro in brez truda. Kdor hoče v XX. stoletju dospeti na višek izobraženosti in hoče imeti razgled v vseh vednostih, tehniških, političnih in narodnogospodarskih nazorih dobe, temu se nudijo neskončne in tako razne stroke studij brezmejnega bogastva navdušujočega duha in značaj izobrazujočega obsega, da bi bilo le škoda vsake ure darovane brezisledni učbi mrtvih jezikov. Bodočnost pripada narodom, kateri se vsemožno za njo pripravljajo, a ne onim, ki se brezkoristno za sedajnost bavijo z zašlo minulostjo.

J. St.

Kronika.

Podavanje mleka učencem med odmorom dopoldne uvedeno je v Pragi že na večini šol. Za 4 vinarje dobi otrok neprodušno zaprto steklenico sterilizovanega mleka in sicer 125 dkg. To mleko daje za šole «Prva češka delniška mlekarna v Nuslihu». Ta priredba se je povsod obnesla in jo stariši jako hvalijo. Želeti bi bilo, da bi se siromašnim otrokom dajala ta tečna malica po dobrotvornih društvih in premožnejših krogih. Tudi v drugih deželah se že davno daje po šolah mladeži mleko. Mesto Magdeburg je celo ustanovilo poseben zavod za sterilizovanje mleka. Ubogi ga dobivajo zastonj, delavci in uradniki z manjšim plačilom, liter po 3—4 pf.

J. St.

Pomadjarjenje slovaških šol. Neki očividec piše v «Slov. Pr.»: Dosedaj so bile na Slovaškem nekak branik slovaščini občne in konfesionalne šole, kajti v državnih šolah se brez milosti izvaja načelo: cuius regio, eius religio (kogar je kraj, tega tudi vera), ali za ogrske razmere priležnejše rečeno: čegar šolo obiskuješ, tega pesem poj; a zdaj sili madjarizacija v občne, kakor tudi v konfesionalne šole. Videl sem občne šole v slovaških občinah, na kojih stenah so razobešeni le madjarski abecedniki, razdelitve učnih ur so madjarske, učitelji so pa madjaroni. To se godi po vladni naredbi, dasi zakon ohranja občanom katerekoli narodnosti to pravico, da si občine in cerkve ustanavljajo nižje, srednje in višje šole in določajo učni jezik. Tudi zavedni slovaški učitelji konfesionalnih šol se pritožujejo čez naraščajoči pritisk odzgoraj. Slovaški župniki že čestokrat v tem oziru prijenjujejo. Res čudno je, da se ob taki persekuciji učitelji še srčno drže, kajti dovršili so madjarsko pripravnico, kjer je največji zločin — da se priznaš k slovaščini. Pomilovanja vreden pa je slovaški učitelj na državnih šolah. Skrbi li vrlo za prosep učencev, ne more se posvetiti madjarščini, se li ne žrtvuje za ta predmet, grozi mu Damoklejev meč — izguba pokojnine.

J. St.

Šolski zdravniki. Naučno ministrstvo je izdalo načrt za uvedbo šolskih zdravnikov na početnih šolah v svrhu nadziranja telesnega razvoja in zdravja otrok. Načrt se predloži ministrstvu notranjih zadev in najvišjemu zdravniškemu svetu v presojo.

